

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**BİLİŞSEL DAVRANIŞCI TERAPİ PROGRAMININ 15-18 YAŞ
ARALIĞINDAKİ BAĞIMLI KİŞİLİK BOZUKLUĞUNA EĞİLİM
GELİŞTİRMIŞ BİREYLER ÜZERİNE ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

Tubanur ÇELİK İSKİFOĞLU

**Lefkoşa
Temmuz, 2021**

Onay

Yakın Doğu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,
Tubanur Çelik İskifoğlu'nun Bilişsel Davranışçı Terapi Programının 15-18 Yaş Aralığındaki Bağımlı Kişilik Bozukluğuna Eğilim Geliştirmiş Bireyler Üzerine Etkisi isimli tezi 30.07.2021 tarihinde jürimiz tarafından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir. Tez savunması online (çevrim içi) yapılmıştır. Jüri üyeleri onaylarını sözlü olarak vermişlerdir. Tüm süreç elektronik ortamda kayıt altına alınmıştır.

	Adı – Soyadı	İmza
Başkan:	Prof. Dr. Münevver Yalçınkaya
Danışman:	Doç. Dr. Yağmur Çerkez
Üye:	Prof. Dr. Zehra Altınay
Üye:	Yrd. Doç. Dr. Gizem Öneri Uzun
Üye:	Yrd. Doç. Dr. Ayhan Çakıcı Eş

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../ 2021

Prof. Dr. Hüsnü Can Başer

Enstitü Müdürü

Etik İlkelere Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Tubanur Çelik İskifoğlu

04/08/2021

Teşekkür

Öncelikle doktora tez danışmanım Sayın Doç Dr. Yağmur Çerkez'e sürecin başından sonuna kadar bana gösterdiği destek ve inancından dolayı çok teşekkür ederim. Sayın hocam Prof. Dr. Mehmet Çağlar hocama süreç boyunca desteğinden ötürü teşekkür ederim. Bu süreçte desteklerini esirgemeyen aileme ve değerli eşim Gökhan İskifoğlu'na sonsuz teşekkürler.

Tubanur Çelik İskifoğlu

Özet

Bilişsel Davranışçı Terapi Programının 15-18 Yaş Aralığındaki Bağımlı Kişilik Bozukluğuna Eğilim Geliştirmiş Bireyler Üzerine Etkisi

Çelik İskifoğlu, Tubanur

Doktora, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yağmur Çerkez

Temmuz 2021, 77 sayfa

Nicel ve nitel paradigmalarla desteklenerek ve deneysel araştırma deseni kullanılarak yürütülmüş bu doktora tez çalışmasının temel amacı geliştirilen önleyici Bilişsel Davranışçı Terapi programının 15-18 yaş aralığındaki bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi geliştirmiş bireyler üzerine olan etkisini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokul ve liselerde öğrenci olan 418 öğrenciden gönüllülük esaslarına bağlı olarak veri toplanmıştır. Veriler geliştirilen Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimi envanteri, Kişisel Bilgi formu ve nitel açık uçlu sorular aracılığı ile toplanmıştır. Veriler Covid-19 salgını nedeniyle çevrimiçi olarak toplanmış ve tüm uygulamalar yine çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler değişkenlerin özelliklerine göre SPSS 24 sayısal çözümleme programı ile ilgili istatistiksel analizler yapılarak çözümlenmiştir.

Analiz edilen veriler incelendiğinde 418 katılımcının %57,9'luk kısmının risksiz grupta yer aldığı, %42,1'lik kısmının ise riskli grupta olduğu tespit edilirken hiçbir katılımcının yüksek riskli grupta yer almadığı ortaya çıkmıştır.

Kızlar ile erkekler arasında ilgili değişken açısından anlamlı farklılık bulunmazken, kızların eğilim düzeylerinin erkeklere kıyasla nispeten daha yüksek olduğu kaydedilmiştir.

Yaş değişkeni açısından incelendiğinde, katılımcıların yaşları ile bağımlı kişilik bozukluğu eğilimleri arasında herhangi bir korelasyona rastlanılmamıştır.

Kitap okumayı seven ve zaman buldukça kitap okumayı tercih eden grup ile kitap okumayı tercih etmeyen grup arasında ilgili değişken açısından farklılığa bakılmış ve anlamlı farklılık bulunmamıştır. Aritmetik ortalamalarının birbirlerine çok yakın çıkmış olması da dikkate alınır bir bulgu olarak kayda geçmiştir.

Katılımcıların akademik başarıları ile bağımlı kişilik bozukluğu eğilim düzeyleri arasında korelasyona bakılmış olup aralarında anlamlı bir korelasyon saptanmamıştır.

Herhangi bir nedenden ötürü geçmişte bir kez dahi olsa profesyonel psikolojik danışmanlık hizmeti almış olanlar ile hiç psikolojik danışmanlık hizmeti almamış olanlar arasında bağımlı kişilik bozukluğu eğilim düzeyleri arasında farka bakıldığında almış olanların lehine anlamlı farklılık olduğu ve psikolojik danışmanlık hizmeti almamış olanların eğilimlerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Ebeveynleri birlikte yaşayan katılımcıların eğilim düzeylerinin ebeveynleri ayrı yaşayan katılımcılardan daha yüksek seyrettiği görülürken bu farklılığın anlamsız olduğu bulgular arasında yer almıştır. Katılımcıların ebeveynlerinin sosyo-ekonomik düzeyleri incelendiğinde, gelir düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının bağımlı kişilik bozukluğu eğilimleri gelir düzeyi düşük olan gruplara kıyasla daha düşük çıkmıştır. Burada gelir düzeyi 2000 TL ve altında olan ailelerin çocuklarının eğilim düzeylerinin diğer tüm gelir düzeyi kategorilerine kıyasla anlamlı düzeyde yüksek gözlemlendiği kaydedilmiştir. Katılımcıların anne ve babalarının eğitim düzeyleri kategorik olarak incelenmiştir. Annelerin eğitim düzeyleri açısından ilkökul mezunu anneler ile ortaokul mezunu anneler arasında ilkökul mezunu annelerin çocuklarının lehine anlamlı farklılık izlenirken babaları okuryazar olmayan grup ile babaları ilkökul mezunu olan grup arasında okuryazar olmayanların aleyhine anlamlı farklılıklara rastlanılmıştır.

Geliştirilen psikoterapi programının hedef kitlenin Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimleri üzerine oldukça etkili olduğu bulunmuştur. Deney ve kontrol gruplarına uygulanan ön-test ve son-testler sonucunda deney grubunda yer alan ve önleyici psikoterapi programına katılan katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğu eğilimlerinde anlamlı yönde ciddi oranda düşüşler kaydedilirken kontrol grubunun giriş ve çıkış davranışları açısından bir farklılık sergilemediği saptanmıştır. Elde edilen tüm bulgular çeşitli değişkenler açısından irdelenmiş olup alan yazın çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: bağımlı kişilik bozukluğu, bilişsel davranışçı terapi, önleyici psikoterapi, bağımlılık, davranışsal bağımlılık.

Abstract

**The Impact of Cognitive Behavioral Therapy Program on 15-18 Age Group
Individuals Who Developed Disposition towards Addictive Behavioral Disorder**

Çelik İskifoğlu, Tubanur

Phd, Department of Guidance and Psychological Counseling

Thesis Supervisor: Doç. Dr. Yağmur Çerkez

July 2021, 77 pages

The basic purpose of this dissertation study, which was supported by quantitative and qualitative paradigms and quasi-experimental design, was to investigate the impact of Cognitive Behavioral Therapy program on those of 15-18 age group individuals who developed positive inclination toward addictive personal disorder. Data was collected from 418 students enrolled in various secondary and high schools connected to the Ministry of education in Turkish Republic of Northern Cyprus. Data was collected via personal information form, Addictive Personality Disorder Disposition Inventory, and open-ended questions. Data collection procedures and all other related applications were administered through online platforms such as MS Teams due to Covid-19 Pandemic. Collected data was analyzed by SPSS-24 software based on the levels of each variable.

When the results of analyses were evaluated, it was found out that %57,9 of 418 participants were found to be in the non-risky group and %42,1 of participants fall into risky group whereas no participants observed to be in the high risky group.

While there was no significant difference between boys and girls in terms of the corresponding variable, girls' disposition levels were found to be slightly higher than boys.

In terms of age, no significant correlation observed between age and the corresponding variable.

Investigation between those who prefer to read books in their pleasure time and those who do not yielded that there was no significant difference regarding the corresponding depended variable. In addition, both groups performed remarkably similar averages which was recorded as an intriguing finding.

Participants' academic achievements and their dependent personality disorder dispositions were studied for any correlational relationship, however; no significant correlation observed with respect to the study variable.

When the difference between participants who has received professional psychological counseling even once in the life time and those who has never received psychological counseling were investigated, a significant difference was observed in advantage to the former group in terms of their personality disorder disposition levels.

Participants whose parents belong to high socio-economic status performed better in comparison to participants whose parents belong to low socio-economic status with a significant evidence recorded regarding the study variable. The major difference existed between those whose income are either 2000 TL or below and those of other socio-economic categories.

Educational levels of participants' parents were evaluated and the results showed that there was a significant difference between participants whose mothers are secondary school graduates and those whose mothers are primary school graduates in favor of secondary school graduate mothers. From the perspective of fathers, a major significant difference was found between illiterate fathers and primary school graduate fathers in favor of second group.

The developed psychotherapy program was found to be highly effective on the dependent personality disorder dispositions of the targeted audience. As a result of the series of pre and posttests that were applied to both experiment and control groups, a seriously considerable significant impact on the participants in the experimental group was observed. On the other hand, control group remained the same performances and showed no improvement in their output behaviors comparing to their input behaviors. All the findings were evaluated in terms of various variables and discussed in the mainframe of the related literature.

Key words: addictive personality disorder, cognitive behavioral therapy, preventive psychotherapy, addiction, behavioral addiction.

İçindekiler

Onay	2
Etik İlkelerine Uygunluk Beyanı	3
Teşekkür	4
Özet	5
Abstract	6
İçindekiler	9
Tablolar Listesi.....	12
Kısaltmalar	13

BÖLÜM I

Problem Durumu	14
Araştırmanın Alt Problemleri.....	18
Araştırmanın Önemi.....	19
Sınırlılıklar	20
Tanımlar.....	21

BÖLÜM II

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	23
Ergenlik Dönemi Özellikleri, Aile ve Bağımlılık	23
Bağımlılık.....	24
Bağımlılığın Nörobiyolojisi	26
Bağımlılık Çeşitleri	27
Madde Bağımlılığı	28

Davranışsal Bağımlılıklar	29
John Bowlby – Bağlanma Kuramı.....	30
Kişilik Bozuklukları	31
Bağımlı Kişilik Bozukluğu	32
Bağımlı Kişilik Bozukluğunun Nedenleri	32
Bağımlı Kişilik Bozukluğu Semptomları	33
İlgili Araştırmalar	33

BÖLÜM III

Yöntem	35
Araştırmanın Modeli	35
Evren ve Örneklem	35
Araştırma Sürecinde Kullanılan Ölçme Araçları	36
Kişisel Bilgi Formu.....	36
Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimi Envanteri.....	36
Yapılandırılmış Kısa Açıklamalı Sorular	37
Bağımlı Kişilik Bozukluğu için Önleyici Psikoterapi Programı	38
Deney ve Kontrol Grupları.....	38
Veri Analiz Yöntem ve Teknikleri.....	38
Araştırma Etiği	39

BÖLÜM IV

Bulgular.....	40
Araştırma sorusu 1	40
Araştırma Sorusu 2.....	49
Araştırma Sorusu 3	52

BÖLÜM V

Tartışma.....	55
---------------	----

BÖLÜM VI

Sonuç.....	60
------------	----

BÖLÜM VII

Öneriler	62
Kaynakça.....	63
Ekler	71
Ek 1	72
Ek 2	73
Ek 3	74
Ek 4	75
Ek 5	76
Özgeçmiş.....	77

Tablolar Listesi

Tablo 4.1. Katılımcıların Bağımlı Kişilik Bozukluk Düzeylerine İlişkin Dağılımları.....	38
Tablo 4.2. Katılımcıların Cinsiyetleri Açısından Betimsel İstatistik Tablosu....	38
Tablo 4.3. Katılımcıların Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimleri ile Yaşları Arasındaki Korelasyon Katsayıları Tablosu.....	39
Tablo 4.4. Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimi Açısından Kitap Okuma Değişkenine İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Tablosu.....	39
Tablo 4.5. Katılımcıların Akademik Başarıları ile Bağımlı Kişilik Bozuklu Eğilimleri Arasındaki Korelasyon Katsayısı Tablosu.....	39
Tablo 4.6. Katılımcıların Psikolojik Danışmanlık Hizmeti Alma Durumlarının Bağımlı Değişken Açısından Dağılımlarına İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu.....	41
Tablo 4.7. Katılımcıların Psikolojik Danışmanlık Hizmeti Alma Durumlarının Bağımlı Değişken Açısından Dağılımlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Tablosu.....	41
Tablo 4.8. Katılımcıların Ebeveynlerinin Birlikte Yaşama Durumlarına Göre Dağılımları Açısından Betimsel İstatistik Tablosu.....	42
Tablo 4.9. Katılımcıların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeylerinin Bağımlı Değişken Açısından Dağılımlarına İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu.....	43
Tablo 4.10. Katılımcıların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeyleri Arasındaki Farklılıkların Bağımlı Değişken Açısından Dağılımlarına İlişkin ANOVA Tablosu.....	43
Tablo 4.11. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farkların Bağımlı Değişken Açısından Betimsel İstatistik Tablosu.....	44
Tablo 4.12. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farkların Bağımlı Değişken Açısından ANOVA Tablosu.....	44
Tablo 4.13. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farkların Bağımlı Değişken Açısından Betimsel İstatistik Tablosu.....	45
Tablo 4.14. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farkların Bağımlı Değişken Açısından ANOVA Tablosu.....	45

Kısaltmalar

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

BKBEE: Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimi Envanteri

DSM: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, alt amaçlar, araştırmanın önemi, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Bu bölümde çalışmanın esas konusu olan bağımlı kişilik bozukluğu ile ilgili problem durumu ortaya konarak alan yazın çerçevesindeki girdiler sentezlenip bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin problem durumu hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur.

Bağımlılık konusu incelenirken ergenlik ve ergenlik ile ilgili olan dinamiklerin anlaşılması ve irdelenmesi gerekmektedir. Ergenliğin ne olduğuna bakıldığında karşımıza bireyde gerçekleşen bir takım hormonal ve fiziksel farklılaşmalar çıkmaktadır (Piekariski, Johnson, Boivin, Thomas, Lin, Delevich, et al., 2017; Twenge, Cooper, Joiner, Duffy ve Binau, 2019). Bu farklılaşmalar o kadar hızlı oluşurlar ki bireyin bu değişimlere ayak uydurması, uyum sağlaması ve bu değişimleri kabullenmesi yeni hisleri tecrübe etmesiyle karakterizedir (Çelik, Tahiroğlu ve Avcı, 2008). Bu yıllarda birey sadece fiziksel ve hormonal değişiklikler yaşamaz aynı zamanda bilişsel süreçlerinde, kendini ifade etme stillerinde ve akıl yürütme biçimlerinde de birtakım değişiklikler yaşar ve bu değişikliklere sosyal ve duygusal birtakım dinamikler eşlik eder. Bu dinamiklerin başında bireyin ailesi, akranları ve bireyin bu kişilerle olan iletişimi gelir. Ergenlikle birlikte birey değişirken çocukluğu terk eder ve farklı nitelikte ilişkiler kurma eğilimi içerisine girer. Bu süreç içerisinde aile ve bireyin temas içerisinde olduğu önemli diğer kişiler manidardır (Twenge, Cooper, Joiner, Duffy, ve Binau, 2019).

Ergenlik dönemine girmiş kişi için en önemli bağ arkadaşları ve akranlarıyla kurduğu bağıdır ve ergen akranlarıyla kurduğu ilişkilere ciddi anlamlar yüklemektedir. Dolayısıyla ergenlik dönemine girmiş bir kişinin arkadaşları ile kuracağı ilişkiler, arkadaşlarının kim olacağı, bu arkadaşlıkları nasıl yürüteceği ve romantik ilişkilerini nasıl desenleyeceği hem önemlidir hem de ergen üzerinde etkilidir (Pfeifer ve Allen, 2020). Bağımlılık ve bağımlılığın gelişmesi açısından ergenlik dönemi en kritik dönemdir. Bu yüzden bağımlılıktan bahsedilirken bireyin ergenlik döneminde tecrübe

edeceği ergenlik sürecinin niteliği önemli rol oynamaktadır (Twenge, Cooper, Joiner, Duffy, ve Binau, 2019).

Bu kritik dönemde kişi için arkadaşlık önemli olduğundan ergenin arkadaşları ile girdiği iletişim ve etkileşim önem kazanmaktadır. Sağlıklı geçmeyen ergenlik döneminin edinilecek bağımlılıkların kökeni olduğu savunulurken sağlıklı bir ergenlik tecrübesinin birçok bağımlılıktan kişiyi koruma etkisi olduğu da savunulmaktadır (Ziapour, Sharma, NeJhaddadgar, Mardi ve Tavafian, 2020). Sosyal bir pekiştirici olarak nitelendirilen arkadaş grupları duygusal ihtiyacın tatmin edilmesinde kaynak görevi görürken arkadaş ve arkadaşlığın niteliği belirleyici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Abend, Gold, Britton, Michalska, Shechner, Sachs, ... Pine, 2020). Arkadaşlar ergenlik dönemine girmiş kişiye kendi davranışlarını denetleme ve değerlendirme ortamı sağlarken aile bir katalizör görevi üstlenerek yansıtıcı olur. Bu yansımaların niteliği de yine ergenlik dönemindeki kişinin yaşayacağı ergenlik döneminin niteliğini belirlemektedir (Saulsman ve Page, 2004). Yapılan çalışmalar ergenlik döneminden çıkmış ve yetişkinlik dönemine girmiş üniversite öğrencilerinin yüksek kaygı düzeylerini, yüksek yalnızlık düzeylerini, düşük benlik saygılarını ve yetersizlik inançlarını ergenlik dönemlerine tecrübe etmeleri gereken yaşantıları tecrübe etmemiş olmamalarına ve tecrübe etmemeleri gereken yaşantıları tecrübe etmiş olmalarına bağlamaktadır (Çelik, Tahiroğlu ve Avcı, 2008). Bu yaşam tecrübeleri ile kasıt bireyin ergenlik döneminde iletişim ve etkileşim içerisinde bulunduğu herkesi içermektedir.

Sağlıksız ergenlik tecrübelerinin bireyin birçok kişisel özelliği üzerine olan etkisi ve bu etki neticesinde gelişebilecek bağımlılıklar dikkate alındığında sağlıksız geçirilmiş bir ergenlik dönemi ile bağımlılık arasında ilişki olduğu vurgulanmaktadır (Çelik, Tahiroğlu ve Avcı, 2008). Hem yerli hem de yabancı alan yazında sigara içme, suça yönelme, madde kullanma, aşırı alkol tüketimi gibi birçok bağımlılık davranışları ergenlik ve yetişkinlik döneminde bireyin aile ve akran çevresi ile elde ettiği yaşam tecrübelerinin kazandırdığı olumsuz davranışlardır ve bağımlılığın kökeni olarak kabul edilmektedir (Abend, Gold, Britton, Michalska, Shechner, Sachs, Winkler, Leibenluft, Averbeck, Pine, 2020; Çelik, Tahiroğlu ve Avcı, 2008). Ancak bağımlılık birçok türü olan ve derinlemesine incelenmesi gereken bir fenomen olduğundan alan yazının bağımlılık ile ilgili çıkarımlarına yer verilmelidir.

Bağımlılık günümüzde birçok çeşidi bulunan ve artarak devam eden bir olgudur. Önceleri bağımlılık anlam olarak sadece alkol, uyuşturucu, tütün gibi

maddeler ile ilgili patolojiyi ifade etmek için kullanılıyordu. Günümüzde ise alan yazında bazı davranışlarında madde bağımlılığına benzer davranış örüntülerini gösterdiği ve bu örüntülerin davranışsal bağımlılıklar olarak değerlendirilmesi gerektiği konusunda hemfikir olan birçok araştırmacıya rastlanmaktadır (Yörükoğlu, 2002; Aydın, 2016; Tarhan ve Nurmedov, 2019). Kısa bir geçmişi olan davranışsal bağımlılıklar ise internet, kumar, teknoloji, yeme, alışveriş, istifleme, kişiye bağımlılık olarak sınıflandırılabilir (Tarhan ve Nurmedov, 2019). Son yıllarda yapılan bilimsel çalışmalara göre sadece uyuşturucu, alkol, tütün gibi dışarıdan alınan maddeleri içermeyen bağımlılıklarda da kişilerin zorlayıcı ve işlevsiz şekilde davranılabileceği kanısına varılmıştır. Davranışsal bağımlılıklar da madde ile ilişkili olan bağımlılıklar gibi klinik olarak benzerlikler gösterirler (Aydın, 2016; Pincus ve Wilson 2001). Diğer yandan; alkol, uyuşturucu ya da tütün kullanımı gibi bireye ve topluma zararlı etkileri olan bağımlılıklar gibi davranışsal bağımlılıklar da toplumda ve bireyin iş ve aile hayatında hem ekonomik hem de kişilerarası iletişim ve etkileşim bağlamında da ciddi olumsuz etkilere yol açtığı gözlemlenmiştir (Maslow, 1970; Bornstein, 1992; Ögel, 2004; Gürsoy, Aral, Bütün ve Aydoğan, 2004; Gardner ve Helmes, 2006).

Davranışsal bağımlılığın altında yer alan kişiye bağımlılık bağımlı kişilik bozukluğu olgusundan türemiş olup madde bağımlılığı gibi başlangıç yaşının çocuk ve ergenlik dönemlerine denk gelmektedir (Sevi, 2009; Ulusoy, 2010; Soylu, 2017; Lancer, 2018). Yapılan bilimsel çalışmalar ışığında bağımlılığın çocukluk ve ergenlik döneminde başlamasının nedeninin ön beyinde yer alan pre-frontal korteksin tam olarak oluşumunu tamamlamamış olması olduğu varsayılmaktadır (Kuruoğlu, 2005). Her ne kadar somut deneysel bulgular olmasa da yapılan birçok ilişkisel ve tanımlayıcı çalışmalar bu önermenin güçlü olduğunu destekleyici niteliktedir (Tamar ve Ögel, 1997; Eşel ve Dinç, 2017). Diğer yandan birçok bağımlılık türüne yakalanma yaş ortalamasının 15 yaş olduğu vurgulanmaktadır (Tamar ve Ögel, 1997; Boztaş ve Arısoy, 2010). MRI (Magnetic Resonance Imaging) yani manyetik rezonans görüntüleme ile ilgili elde edilen verilerde de frontal lob un yani ayna nöronlarının bulunduğu bölgelerin bağımlı kişilik bozukluğu yaşayan ve 18 yaş altı bireylerde yeteri kadar aktif olmadığı görülmektedir. Çünkü pre-frontal korteks kitap okuma ve analitik düşünmeye paralel olarak gelişen ve oluşumunu 20'li yaşlarda tamamlayan bir yapıya sahiptir (Kuruoğlu, 2005).

Bu durum dikkate alındığında karşımıza iki seçenek çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi bağımlı kişilik bozukluğuna sahip olan ve 20'li yaşların üzerindeki bireylere

yönelik psikoterapi veya ileri psikiyatrik yardımlara başvurmak. İkincisi ise 18 yaş öncesinde bağımlı kişilik bozukluğuna sahip olma potansiyeli taşıyan hedef kitleye yönelik önleyici psikoterapi hizmetleri sağlamaktır (Morris, 2002; McCrae ve Costa, 2006). İkinci seçenek daha sonra kronikleşecek bir bağımlılığın önüne geçecek ve bireyin hayatında daha uygulanabilir yaklaşımlarla bağımlılığın önüne geçilmesine yardımcı olabilecek bir önerme olduğundan bu tez araştırması kapsamında dikkate alınmıştır. Ancak; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'de ki 15 ile 18 yaş aralığındaki orta ve lise eğitim çağındaki çocukların bağımlı kişilik bozukluğu eğilimleri açısından hangi durumda olduklarını ortaya koyan herhangi bir bilimsel çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu durumun bilinmiyor olması önemli bir problemdir; çünkü, insan yaşamında büyük önem taşıyan bağımsız düşünebilme ve bağımsız kararlar alarak hareket edebilmenin önünde engel teşkil eden bağımlı kişilik bozukluğu açısından eğilimini bilmediğimiz 15-18 yaş aralığındaki çocuklara gerekli profesyonel yardımı sağlamamız mümkün değildir. Diğer yandan bu hedef kitledeki çocukların olası bir kişiye bağımlılık eğilimi geliştirmeleri durumunda alınabilecek herhangi bir rehberlik ve danışmanlık hizmetinin geliştirilmiş bir program dahilinde bulunmaması alınabilecek önlemlerin de önünde engel olarak durmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1973; Eryılmaz ve Öğütölmüş, 2010).

Alan yazının önemle vurguladığı ve insan yaşamında mutlu ve sağlıklı bir hayat sürmenin önünde önemli bir engel olarak duran bağımlı kişilik bozukluğu ile ilgili çalışmaların ülkemizde bu bağlamda yürütölmemiş olması, bu çalışmanın ivedilikle yürütölmesi ve hedef kitlenin ihtiyacına yönelik danışmanlık programlarının geliştirilmesini destekleyici niteliktedir (Aydın, 2016; Ögel, 2001; Tarhan ve Nurmedov, 2019).

Geliştirilen bu bakış açısı doğrultusunda bu çalışmanın temel amacı; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki (KKTC) orta ve lise kademesinde öğrenim gören öğrencilerin bağımlı kişilik bozukluğuna eğilim derecelerini bazı demografik değişkenler açısından ortaya koymak (ihtiyaç ve durum analizi), bağımlı kişilik bozukluğunun önlenmesi için bir önleyici psikoterapi programı geliştirmek (psikoterapi programı geliştirmek) ve geliştirilecek önleyici psikoterapi programının hedef kitle üzerindeki etkisini test etmektir (deneysel çalışma).

1.2. Araştırmanın Alt Problemleri

Problem durumunda belirlenen araştırma problemini çalışabilmek için geliştirilen bu amaca ulaşabilmek için aşağıda belirlenen alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Hedef kitlenin bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri tanımlanmış bağımsız değişkenler açısından nasıldır?
 - 1.1. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilimleri hangi düzeydedir?
 - 1.2. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri cinsiyetleri açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.3. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
 - 1.4. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri kitap okumayı sevip sevmedikleri açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.5. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri ile akademik başarıları arasında anlamlı ilişki var mıdır?
 - 1.6. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri psikolojik danışmanlık hizmeti alıp almama durumlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.7. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri ebeveynlerinin birlikte yaşama durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.8. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri ailelerin sosyo- ekonomik düzeyleri açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.9. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri annelerinin eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?
 - 1.10. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri babalarının eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. Geliştirilen önleyici psikoterapi programının uygulandığı bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi yüksek olan grup (deney grubu) ile programın uygulanmadığı bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi yüksek olan grup (kontrol grubu) arasında ilgili bağımlı değişken açısından anlamlı farklılık var mıdır?

- 2.1. Deney ve kontrol gruplarının bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi açısından ön-test dağılımları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- 2.2. Deney ve kontrol gruplarının bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi açısından ön-test ve son-test dağılımları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- 2.3. Deney ve kontrol gruplarının bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi açısından son-test dağılımları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
3. Geliştirilen önleyici psikoterapi programının uygulandığı bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi yüksek olan grup (deney grubu) ile programın uygulanmadığı bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi yüksek olan grup (kontrol grubu) üyelerinin ilgili değişken açısından giriş ve çıkış davranışlarına ilişkin algıları nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bağımlı kişilik bozukluğunun bireylerin sosyal, psikolojik, ekonomik, ailevi ve profesyonel iş yaşantılarında büyük problemler yarattığı birçok çalışma tarafından vurgulanmaktadır. Kronik hale gelmiş bir bağımlı kişilik bozukluğu sendromu ile baş etmek, özellikle kişi yetişkin ise, görece olarak zordur. Problemin tanımlanması, kökenine inilmesi, uygun psikoterapi programının geliştirilmesi ve farmakolojik destek ile tamamlanması süreci hem kişi için zordur hem de duyuşsal bağlamda değişiklikleri yetişkinlik ve sonrasında yaratmak çok çaba gerektirir. Oysaki erken tanı ve doğru müdahale ile durum çok daha kısa sürelerde, çok daha az çaba ile kontrol altına alınabilir. Bunun için bağımlı kişilik bozukluğu sendromunun kişide kalıtsal hale gelmeden önce daha eğilim evresindeyken fark edilip önlem alınmasıdır. Tüm bağımlılık türlerinde olduğu gibi davranışsal bağımlılığın bir türü olan ve DSM-5’de bağımlı kişilik bozukluğu olarak tanımlanan bağımlılık türünün uygun koşulların oluşması halinde ergenlik döneminde başladığı bilinmektedir. Ergenlik döneminin kendine has özellikleri bireyi birçok yeniliği denemeye cesaretlendirirken birçok deneyim de bireyi istenmeyen birtakım duyuş durum bozukluklarına sevk edebilir. Bu yüzden ki bireyler olumlu olumsuz eğilimlerini ve karakter profillerini bu dönemde oluşturmaya başlarlar. Tam da bu sebepten bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi de bu dönemde oluşabilmektedir. Bu çalışmanın alan yazın kısmında ergenlik dönemi ile bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi arasındaki ilişkiye derinlemesine yer verilmiştir. Ancak, burada söylenmelidir ki bağımlı kişilik bozukluğu eğilimine sahip ergenlik dönemindeki bireyler üzerine yapılmış çalışmaların azlığı ve alan yazının bu

çalışmalara ivme kazandırması yönündeki uyarıları konu ile ilgili ihtiyaca vurgu yapar niteliktedir. Dolayısıyla, bu çalışma kapsamında 18 yaş öncesindeki bireylerde bağımlı kişilik bozukluğunun araştırılmasının arkasında yatan rasyonel ise bu hedef kitle üzerinde yapılan çalışmaların bazı nedenlerden ötürü oldukça sınırlı olması, bu bağlamda ilgili hedef kitlede durumun ne olduğunun bilinmemesi, bağımlı kişilik bozukluğunun başlangıç evresinin bu yaş gurubuna has olması ve araştırma alanı olarak alan yazının da ilgisini çekecek önemli bir araştırma olması şeklinde belirtilebilir. Bu problem durumu açısından alan yazında var olan eksikliklerin kapatılması adına yapılacak bu çalışma önem arz etmektedir. Geliştirilecek önleyici psikoterapi programının etkili bulunması halinde ortaokul ve liselerde halihazırda bulunan rehberlik hizmet alanlarının kapsamında yer alması adına gerekli bilgilendirme girişimlerinde bulunulabilecektir. Ayrıca programın etkililiği ile birlikte aynı hedef kitledeki farklı problemlerin aşılabilmesi için örnek teşkil edecek olan bu çalışma bundan sonraki çalışmalara da ışık tutma niteliği taşıyacaktır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma amaç, kapsam ve yöntem bakımından birtakım sınırlılıklara sahiptir. Çalışmanın amacı bakımından ele alındığında tek bir bağımlı değişken olduğunu ve bu bağımlı değişkenin bağımlı kişilik bozukluğu değişkeni olduğu görülmektedir. Bunun sebebi, bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin toplanacak verilerle derinlemesine bir araştırma yürütülecek ve bir önleyici psikoterapi programı geliştirilecek olmasıdır. Mutlaka bazı diğer bağımlı değişkenler ile ilgili ilişki kurmak adına bağımlı değişken sayısı arttırılabilirdi ancak bu durum çalışmanın genişlemesine ve kontrolün zayıflamasına neden olacağı düşünülerek tek bağımlı değişkenle sınırlandırıldı. Ayrıca, alan yazında bağımlı kişilik bozukluğu ile ilgili yeteri kadar ampirik çalışma olmaması varsayım geliştirerek farklı bağımlı değişkenleri çalışma durumunu zayıflatmıştır.

Bu çalışmanın kapsam bakımından sınırlılığı sadece 15-18 yaş arasındaki bireyleri dikkate alarak bağımlı kişilik bozukluğunu çalışmasıdır. Bunun sebebi bağımlı kişilik bozukluğu eğiliminin 15-18 yaş arasında oluşmaya başlıyor ve tanılanabiliyor olmasıdır (Bornstein, 1992; Tarhan ve Nurmedov, 2019).

Nitel ve nicel paradigmalardan türeyen yöntem ve tekniklerin kullanıldığı bu çalışma araştırma yöntem ve deseni bakımından oldukça güçlüdür. Ancak, her ne

kadar genellenebilirliği yüksek bir örneklemele çalışılıyor olsa da ve her ne kadar deneysel araştırma deseninden faydalanılıyor olursa da hedef kitleden bağımlı kişilik bozukluğu eğilimlerine ilişkin tek bir envanter kullanılarak veri toplanıyor olması bu çalışmanın yöntem bakımından gösterilebilecek en önemli sınırlılığıdır. Bu sınırlılığı minimize etmek için çalışma nitel perspektifle desteklenerek ilgili değişkene ilişkin hedef kitleden nitel veri toplanması planlanmıştır. Diğer yandan, geliştirilen bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi envanterinin çok yeni bir envanter olması ve diğer envanterler ile ilgili ilişki düzeyi hakkında veri bulunmamasından dolayı çalışmanın tek bir ampirik veri toplama aracı ile sınırlandırılmış olduğu söylenebilir.

Ayrıca, bu çalışma kendini hedef kitle ve çalışılan bağımsız değişkenler açısından da sınırlandırmıştır. Çalışma KKTC’de bulunan ve 15-18 yaş aralığındaki bireyleri temsil eden bir örnekleme sahip olması ve bu örneklemeden sadece kişisel bilgi formunda yer alan sorulardan veri toplanması bu çalışmayı ilgili demografik bilgiler açısından sınırlandırmıştır.

1.5. Tanımlar

Bağlanma: İnsanların kendileri için önemli olan kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağ (Bowlby, 1982).

Bağımlılık: Bir maddenin ya da davranışın amacı dışında ve o madde ya da davranışa karşı gelişen tolerans sonucu, gittikçe artan miktarlarda alınması, kişinin yaşamında sorunlara neden olmasına rağmen kullanımının sürdürülmesi ve davranışın yapılması ya da madde alımı azaltıldığında ya da bırakıldığında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması ile giden tablodur (Toker, Balcı, şengül ve şengül, 2012).

Kişiye Bağımlılık: Kişiye bağımlılık; öğrenilmiş bir davranış olarak insanlara bağımlılık şeklinde ifade edilmiştir (National Council on Codependency, 1990). Kişiye bağımlılık kişilerin benlik yapısının; benlik değerini kmsememe, kendi ihtiyaçlarına karşı kayıtsız kalma, kompulsif alişkanlar, madde bağımlılığı ve benliğine yabancılaşma ile karakterize hastalıklar ve utanç duygusu ile olumsuz biçimde yansıdığı belirtilmektedir (akt. Ançel, 2012).

Bağımlı Kişilik Bozukluğu: Uysal ve yapışkan davranışa ve ayrılma korkusuna yol açacak biçimde kendisine bakılma gereksiniminin aşırı olmasıyla giden sürekli bir rnt. Teslimiyetiliğe ve bağımlılığa yol açan aşırı sürekli bir bakım ihtiyacı mevcuttur. Dikkate değer bir ayrılma korkuları vardır. Bu kişilerin özsaygıları

düşüktür, sıklıkla kendilerini eleştirirler ve aşağılarlar. İlişkili özellikler kendinden kuşkuculuk ve yenilmişlik halidir (Masterson, 2008).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Ergenlik Dönemi Özellikleri, Aile ve Bağımlılık

En değerli varlıklarımız olan çocuklarımızın yetiştirilmesinde önemli birer bilgi kaynağı olan ebeveynlerin önemi tartışmasız çok büyüktür. Fakat ebeveynlerin gelişim hakkındaki kısıtlı bilgilerinden ve kimi zamanda tecrübesizliklerinden kaynaklı olarak çocuklarını yetiştirme süreçlerinde yaptıkları hatalardan dolayı çocuklar bedellerini yetişkinlikte ödemektedirler (Akbaba, 2004). Gelişim dediğimiz olgu sürekli ileriye doğru gitme özelliği olan zamanla paralel kurulmuş bir düzenin parçasıdır ve birçok duygunun, düşüncenin ve becerinin gelişim ve değişimini belirler. Fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal açılardan sınıflandırılan gelişim doğumdan önce başlayıp yaşam boyu devam eden bir yapıya sahiptir. Gelişim süreci bebekliği, ilk çocukluğu, orta çocukluğu ve ergenliği içine alan genel bir yapıdır. Daha sonrasında yetişkinlik ve yaşlılık alt kategorileri ile hayata eşlik eder (Özdemir, Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012). Tüm bu gelişim dönemlerinin içerisinde ergenlik döneminin özel bir yeri vardır. Bunun sebebi bu dönemde sadece bireyin değil bireyle birlikte yaşayan ebeveynlerin de birçok değişikliği tecrübe etmesidir.

Ergenlik döneminin en önemli özelliklerinden bir tanesi bireyin cinsel özelliklerinde meydana getirdiği birtakım değişiklikler, fiziksel özelliklerinde ve cinsel alakalarında yarattığı değişiklikler, toplum içerisindeki rollerinde ve daha bağımsız olma yönünde geliştirdiği isteklerle birlikte zihinsel anlamda tecrübe ettiği değişim ve gelişimlerle karakterizedir. Bu dönemde ergenlerin ilgilendiği cinse ilişkin karakter yapılarında ve üreme sistemlerinde değişiklikler meydana gelmeye başlar. Hiçbir gelişim döneminde bu kadar hızlı ve dramatik değişiklikler gözlemlenmez. Kızların göğüslerinin büyümesi ve adet görmeleri, erkeklerin ise ses tellerinin vibrasyon özellikleri ile kalınlaşması, sakal ve bıyıklarının gürleşmesi gibi biyolojik değişiklikler tecrübe edilir.

Duygusal açıdan değerlendirildiğinde ergenlik dönemine girmiş kişide aşırı duygu yoğunluğu, kararsızlık, duygu durumunda aşırı dalgalanmalar, bazı durumlarda aşırı çekingenlik, huzursuzluk, çabuk heyecanlanma, mahcup olma, yalnız kalma isteği ve hayal kurma gibi duygu durumları meydana gelirken ebeveynlerin bu durumlar karşısında aldıkları karar, tutum ve davranışlar önem kazanmaktadır.

Yapılan araştırmalar ergenlik dönemindeki bireylerin ebeveynlerinin farklı tutumlarının çocuklarının ergenlik dönemini sağlıklı veya sağlıklısız olarak geçirmeleri üzerinde birinci derecede önemli faktör olarak bulunduğunu göstermektedir (Ögel ve Akasoy, 2007).

Ergenlik döneminde dikkate alınan bir diğeri unsur ahlaki gelişimdir. Kohlberg ve Piaget'nin kuramları incelendiğinde bireylerin ahlaki değerlerini edindiği ve karakterinin bir parçası olarak kabul ettiği dönemin ergenlik dönemi olduğunu vurgulamışlardır. Ergenlik dönemine girmiş kişi ahlaki seviyesini belirler ve benimser. Tüm bu belirlemelerde eğitimin, ailenin ve diğeri kurumların rolü büyüktür.

Sosyal boyut açısından inceleyecek olursak bireyin ilk etkileşim içerisine girdiği kişilerin içine doğduğu ailesi olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, çok önce başlamış olan sosyalleşme süreci bireyin ergenlik dönemine girmesiyle okul, arkadaş ve aktif diğeri önemli kişiler dahilinde genişler. Her ne kadar bu dönemde en temel bilgi kaynağı aile olarak görülse de ergen bazı durumlarda farklı otoriteleri bilgi kaynağı olarak kabul edebilir.

Ergenlik dönemini diğeri gelişim dönemlerinden ayıran en temel özelliğinin hızlı gelişim ve değışim olduğu dikkate alındığında bu süreçte bireye önderlik edecek ve her ihtiyacında yanında olarak ona ihtiyacı olan gerçek desteğı verecek kişiler önem kazanmaktadır. Ergenlik döneminin sağlıklı geçirilmesi bireyi birçok bağımlılıktan uzak tutacağı gibi yetişkinlik döneminde de daha mutlu bir birey olarak hayata devam etmesini sağlayacaktır (Ögel ve Akasoy, 2007; Eryılmaz ve Öğütölmüş, 2010). Yapılan çalışmalar yetişkinlik döneminde bağımsız düşünemeyen ve bağımlı kişilik bozukluğu gibi davranışsal bir bağımlılığa sahip olan kişilerin ergenlik dönemlerinde sağlıklı bir ergenlik dönemi geçirmediğini göstermiştir. Burada sağlıklısız ergenlik döneminin tek kaynağının aile olmadığı vurgulanırken ailenin birçok kaynak karşısında katalizör görevi görerek önleyici olabilme potansiyelinin yüksek olduğu vurgulanmıştır.

2.2. Bağımlılık

Bağımlılık, kronik olarak nükseden, ruh halini değıştiren maddenin ya da bir davranışın, durumun sürekliliğinden sonra oluşan hastalık ya da kronik olarak nükseden bir bozukluk olarak tanımlanabilir (Nutt, 2014; Eryılmaz ve Engin Deniz, 2020). Bağımlılık birçok farklı yolla tanımlanabilir. Dünya sağlık örgütü bağımlılığın tanımını literatür çerçevesiyle yapan ilk örgüttür. WHO (World Health Organization/

Dünya Sağlık Örgütü) 1964 yılında bağımlılığı herhangi bir maddeye dayalı alışkanlık 'dependence' olarak tanımlamış ve bağımlılığı fiziksel ve psikolojik bağımlılık olmak üzere iki başlık altında kategorize etmiştir (DiClemente, 2016). Uluslararası Hastalık Sınıflandırma Kitapçığında bağımlılık, psikolojik, davranışsal ve zihinsel bir yapıya sahip olarak tanımlanırken kişinin etkisi altında olduğu davranışın veya maddenin karşıt davranışlar karşısında daha üstün ve baskın bir mekanizma oluşturması ile açıklanmıştır (Sulak, 2015).

Bağımlılığın başlamasında ve gelişiminde genetik, psiko-sosyal, travmatik olaylar ve çevresel faktörler rol oynamaktadır (Pomeroy, 1998; Goeders, 2004). Kişilik özellikleri, aile dinamikleri, kişilerarası beceriler etken faktörler içerisinde yer alır. Bağımlılık ile anılan ve bağımlılık denince akla ilk gelen maddelerin alkol, sigara, esrar, kokain ve eroin gibi kimyasal maddeler olduğu söylenebilir. Alan yazın tarandığında bağımlılığa yapılan tanımların genellikle 'vücuda alınan yabancı maddelerin etkisinin' vurgulandığı görülmektedir (Tarhan ve Nurmedov, 2019). Özellikle ilaca erişim engellendiğinde motivasyonel bir yoksunluk sendromu tanımlayan olumsuz bir duygusal durumun ortaya çıkmasıdır. Ancak, gelişen teknoloji ve 21. Yüzyılın ilk çeyreği içerisinde bulunduğumuz çağın getirdikleri, küreselleşme ve sosyal kurumların yapılarındaki değişikliklerle insanların günlük yaşantılarında birçok değişme meydana gelmiştir. Bunlar; yemek yemeden para harcamaya, alışveriş yapmaktan cep telefonu kullanmaya, bilgisayar kullanmaktan aklımıza gelebilecek tüm bilgi işlem alanlarında vakit geçirmeye kadar geniş bir yelpazeyi içermektedir (Gürsoy, Aral, Ayhan ve Aydoğan, 2004). Davranışlarımızdaki değişiklikler alışkanlık tanımlarımızı da etkilemektedir. Dolayısıyla; günümüzde bağımlılığı tanımlamak daha önce hiç olmadığı kadar zor hale gelmiştir. Bunun temelinde yatan sebep bağımlılığın çok boyutlu bir kavram haline gelmesiyle açıklanmıştır (Canoğulları, 2014). Bağımlılık; bazı psikiyatrik bozukluklara zemin hazırladığı gibi içerisinde de farklı dinamikleri barındıran bir hastalık olarak tanımlanabilir (Diclemente, 2016). Öyle ki; dürtünün, kontrolün ve öz denetimin ortadan kalktığı ve davranışların peşi sıra birbirini takip ettiği, kendine has ayırt edici özellikleri olan bir yapıya sahip olduğunu ileri sürmektedirler. Bu tanıma göre, dürtü ilaç ve alkol gibi bağımlılıkları temsil ederken bireyin her defasında geri dönerek aynı davranışı veya maddeyi kullanması kontrol kaybına işaret etmektedir (Apaydın, 2011; Ögel ve Akasoy, 2007). Bir süreç olarak bağımlılığın, kişinin tercihiyle başlayarak süreklilik gösteren ve kişiyle madde arasındaki çok yönlü bir ilişki döngüsü olduğu söylenmektedir. Bir başka tanıma göre

bağımlılık, bir maddeye, bir insana, bir ilişkiye ya da bir varlığa karşı geliştirilmiş karşı koyulamaz bir arzu veya başka bir odağın veya mekanizmanın kontrolü altına girme durumudur (DDK, 2014; Ögel, 2004). Bu tanım doğrultusunda bağımlı bireylerin, bağımlı oldukları maddeyi, bireyi, davranışı veya varlığı defalarca bırakma çabası içerisine girmelerine rağmen bırakamamaları ve bağımlılığı altında oldukları faktörü dozunu arttırarak kullanmaya devam etmeleri, kullanmadıkları durumlarda ise yoksunluk semptomlarının belirmesi buna rağmen kişinin bağımlılığını sürdürmesi ve dolayısıyla hayatının büyük bir bölümünü bağımlısı olduğu faktörü arayarak geçirmesi ile tecrübe ettikleri bir kısır döngüyle karakterizedir (Baykan, 2014).

Bağımlılığın davranışsal tanımının yanı sıra kimyasal tanımının da yapılması gerekmektedir. Kimyasal boyutta bağımlılık, vücut kimya dengesinin bozulması veya olağan durumunun dışına çıkması şeklinde tanımlanmaktadır. Bir diğer deyişle, beynin normal şartlarda ürettiği dopamin ve serotonin gibi hormonların insanın hayattan zevk alması için gerekli olan hormonlar olduğu bilinmektedir. Bağımlılık döngüsünde bağımlı bireyin bağımlı olduğu faktöre maruz kaldığı her durumda bu hormonların vücutta salınım düzeylerinin katlanarak arttığı söylenmektedir (Eşel ve Dinç, 2017). Dolayısıyla, bağımlılık yapan faktörün kişinin zevk mekanizmasını etkisi altına aldığını ve bu faktörün olmadığı durumlarda vücudun bu hormonları yeterli miktarda üretememesi sonucunda yaşanan mutsuzluğun kısır döngüyü başlattığı söylenebilir. Örneğin, yediğimiz bir yemeğin salgılattığı dopamin miktarının 10 üzerinden derecelendirilmiş bir ölçekte 5 olduğunu varsayarsak, bağımlı bireyin yoksunluğu durumunda bu değer 1'e düşerken faktörün esrikliği durumunda bu değer 10 olduğu görülmüştür. Birey o faktör olmadan artık mutlu olamaz. Mutluluğun anahtarı bağımlısı olduğu faktöre ulaşarak haz düzeyini arttırmaktır (Bornstein, 2005; Eşel ve Dinç, 2017). Öte yandan, faktöre her maruz kalınıştaki maksimum hazzı ulaşmak için faktörün dozunu arttırmak gerekmektedir. Kişi daha önce 10 üzerinden 5'lik bir haz ile mutlu olurken artık normal haz düzeyi onu mutlu etmemektedir.

2.3. Bağımlılığın Nörobiyolojisi

İnsan vücuduna hâkim olan sinir sistem ağı vücudun organları ile birlikte harmonik bir sistem olarak çalışmasını sağlayan önemli bir organdır. Kalbin atmasından bağırsakların sindirim işlemini yapmasına kadar tüm organların doğru

çalışabilmesi için gerekli emirlerin kimyasal elektriklenme yoluyla iletilmesinden sorumlu olan sinir sistemi merkezi ve çevresel sinir sistemi olarak ikiye ayrılır. Beyin ve omurilik merkezi sinir sistemi olarak görev yapmaktadır. Bilginin kodlanması nöron hücresi olarak isimlendirilen sinir hücrelerinin görevidir. Nöronlar arası iletişimi sağlayan snapslar ve sinapslar arası elektriklenmeyle bilgi aktarımını sağlayan kimyasallar bilginin tüm sinir hücrelerine taşınmasını sağlarlar. Bu duruma hormonların taşınması da dahildir. Dopamin ve seratonin gibi hormonların salınımını ve iletimini sağlamada da görev yapmaktadırlar. Bağımlılığın nörobiyolojik hikayesi de burada başlamaktadır. Tüm bağımlılıkların ortak yanı hormonların aşırı salınımı ve alınımı ile ilgilidir. Geliştirilen bağımlılık ile ilgili oluşturulmuş bir nörofizyolojik süreç nöronların biyolojik olarak bir kısır döngüye girmesine sebebiyet verir. Bu kısır döngü sadece kendini tekrarlamakla kalmaz her defasında ihtiyaç duyulan yüksek haz seviyesine ulaşmak için gerekli hormonların salınımı adına bağımlılık geliştirilen unsura daha fazla maruz kalınma ihtiyacını gündeme getirir. Bu nörobiyolojik süreç zehirlenme olarak bilinmektedir. Zehirlenme evresinin nörobiyolojik temeli bağımlılık döngüsünün ödül kısmını içerir ve kişiye motivasyon kazandırır. Bu sebeple, sürekli gerçekleştirme arzusu vardır. Bu motivasyon zaman içerisinde maddeye ya da davranışa bağımlılık gelişmesine zemin hazırlar. Nöro-fizyolojik boyutta yüksek haz yani faktörün etkisiyle ortaya çıkan haz salgılanacak dopamin ve seratonin hormon bezlerinin sinir hücreleriyle snaptik bağlar oluşturmuştur (Koob, 2004). Kişinin artık alışık olduğu yüksek haz duygusunun açığa çıkabilmesi için snaptik bağlardan gelen geri dönüşümlü sinyaller bağımlılık yaratan ilgili faktörün tekrarlanması mesajını içerir. Bu durum bağımlılığın kimyasal ve nöro-fizyolojik boyuttaki döngüsünü açıklamaktadır (Carlson, 2018).

2.4. Bağımlılık Çeşitleri

Hem davranışsal hem de kimyasal ve nöro-fizyolojik açıdan tanımı yapılan bağımlılığın tek bir çeşidi yoktur (DiClemente, 2016). Alan yazın tarandığında bağımlılığa ilişkin yapılmış olan tanımların iki düzeyde incelendiği görülmektedir (Tarhan ve Nurmedov, 2019). Bunlar: madde bağımlılığı ve davranışsal bağımlılıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı kategorizasyon DSM 5’de madde ile ilişkili bozukluklar ve madde ile ilişkili olmayan bozukluklar olarak yer almaktadır (Köroğlu, 2018). İster davranışsal boyutta ister madde boyutunda olsun, bağımlılığın kimyasal

döngüsü her iki kategori için geçerlidir. Dolayısıyla, bu tez kapsamında bağımlılık alan yazın tarafından belirlenen bu iki kategori altında tanımlanmaya devam edecektir.

2.4.1. Madde Bağımlılığı

Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) Ruhsal Bozukluklar İçin Teşhis ve İstatistik Kılavuzunu (DSM) kullanmaktadır. Belli aralıklar ile güncellenen bu kılavuz psikolojik bozuklukları sınıflandıran temel kaynaklar olarak kabul edilmektedir. DSM 5’de Madde ile ilişkili bozukluklar altında 10 ayrı madde kümesi tanımlanmıştır. Bunlar, sırasıyla alkol, kafein, kenevir (esrar), varsandıranlar (LSD, meskalin, fensiklidin vb.), uçucular (tiner, benzin, gazolin, bal vb.), opiyatlar ((morfin, eroin, kodein, metadon vb.), dinginleştirici, uyutucu ve kaygı gidericiler (diazepam, klorazepat vb.), uyarıcılar (amfetamin, ekstazi, kokain vb.), tütün ve diğer bilinmeyen maddelerdir.

Kişinin bir yiyecek, içecek ya da uyuşturucu madde karşısında reddedilemez bir şekilde bağımlılık davranışı göstermesi olarak tanımlayan Köknel (1998) bu bağımlılıkları uyuşturucu maddeler, alkol, sigara, çikolata, çay ve kahve şeklinde ele almaktadır (Akt; Baykan, 2014). Kişinin karşı koyamayarak zararlarına rağmen kullandığı maddeye karşı geliştirmiş olduğu istek maddenin alım kontrolünün önünde duran en önemli engel olarak nitelendirilmektedir (Boztaş ve Arısoy, 2010; Sulak, 2015).

Bağımlısı olunan maddelerin kimyasal içeriklerine ve bağımlılık düzeyine bağlı olarak bağımlı kişilerde yarattığı etkiler farklılaşmaktadır. Öyle ki; bağımlılık yaratmış olan maddenin alımına yüksek öncelik verilmesi ve alımının kişide zorunluluk hissi yaratmasıyla tekrarlanan madde kullanımından sonra gelişen davranışsal, bilişsel ve sosyal durumların farklılaştığı görülmüştür (Sulak, 2015). Yıldırım’a (2008) göre maddenin her kullanımında kişi maddeye ilişkin yüksek tolerans geliştirmekte ve her defasında bağımlılık zincirini kuvvetlendirmektedir. Ancak, her madde her bireyde aynı etkiyi yaratmadığı gibi bazı maddelerin yarattığı bağımlılık düzeylerinin diğer maddelere kıyasla daha kalıcı ve yüksek olduğu söylenmektedir (WHO).

Bağımlılık oluşturma gücü yüksek olan maddelerin morfin, eroin, kodein ve metadon maddelerinden oluşan madde grubu olduğunu ve yarattıkları bağımlılığın Opiyat Tipi Bağımlılık grubuna girdiği bilinmektedir (WHO). Bu maddelerden doğal

olan morfin ve kodein yarı sentetik olan eroin ve sentetik olan metadon 6 ile 8 damar içi kullanımdan sonra bağımlılığı yaratmaktadır. Bu yüzden ki Opiyat Tipi Bağımlılık yaratan maddelerin bağımlılık yapma oranı ve gücü çok yüksektir (Coşar, 2011).

Sedatif/ Yatıştırıcı özellikte etkiye sahip olan ve içerisinde barbitürat, benzodiazepin ve alkol gibi maddeleri barındıran bir diğer madde grubu olarak tanımlanır. Bu grubun en önemli özelliği kimyasal açıdan benzer yapı ve özelliğe sahip diğer maddeler arasında geçişe uygun oluşları ve tolerans düzeylerinin belirgin bir şekilde birbirlerine benzemeleridir (Coşar, 2011).

Esrar, kokain, ecstasy, meta-amfetamin, amfetamin zihin açıcı, uyarıcı olarak bilinen performans arttırıcı ve keyif verici etkileri vardır (Tamar ve Ögel, 1997). Merkezi sinir sistemine uyarıcı etki yaparlar. Bazı amfetaminler dopaminin yanında serotonin salımına neden olur. Böylece uyarıcının yanında hallüsinojen etkilerde görülür. Amfetaminlerin fizyolojik açıdan bağımlılığı azdır fakat tolerans yapan bir maddedir. Tıp alanında amfetaminler narkolepsi, aşırı yeme gibi kişilerin tedavisinde kullanılmıştır (Tarhan ve Nurmedov, 2019).

2.4.2. Davranışsal Bağımlılıklar

Davranışsal bağımlılık bir davranışı yaparken kontrol edememe, karşı koyamama ve yapılan normal davranışın patolojik alışkanlığa dönüşme durumudur. Yapılan davranış gerçekleşikten sonra anksiyete belirtileri sönmekte, kişi haz ve hoşnutluk duygusu yaşamaktadır. Davranışsal bağımlılığın tipik olarak başlangıcı madde bağımlılığında olduğu gibi ergenlik ya da genç erişkinlik dönemindedir (Young, 2004; Tarhan ve Nurmedov, 2019; Apaydın, 2011; Arcan, Begüm Yüce, 2016).

Madde ile ilgili olmayan pek çok bağımlılık türü bulunmaktadır (Tarı ve Ögel, 2009). Yeme, alışveriş, biriktirme, internet, kişi, kumar, oyun bağımlılığı davranışsal bağımlılıklar kategorisi altında yer almaktadır (Canoğulları, 2014; Arcan ve Begüm, 2016). Davranışsal bağımlılıkların fiziksel ve psikolojik ana bileşenleri zihinsel meşguliyet, duygu durum değişkenliği, tolerans, yoksunluk, çatışma ve tekrarlama şeklindedir (Tarı ve Ögel, 2009; Soydan, 2015). Kişi belli bir davranışı yapmak için davranış öncesinde istek ve aşırma olur ve bu davranışı yaparak kişi rahatlama ve huzur hisseder başka bir deyişle “ödül alır.” Davranışın ödüllendirici özelliği zaman içerisinde bu davranışa bağımlılık geliştirilmesine zemin hazırlar. Madde

bağımlılığında olduğu gibi bağımlı olunan davranışı sürekli gerçekleştirme arzusu vardır. Beyinde aynı alanlarda değişiklik ortaya çıkmaktadır. Davranışsal bağımlılık Dsm-5'e madde ile ilişkili olmayan bozukluklar olarak yeni girmiş olan bir tanı kategorisidir. Şu anda sadece kumar oynama bozukluğu bu kategoriye dahil edilmiştir (Köroğlu, 2018).

2.4.3. John Bowlby – Bağlanma Kuramı

Bir yaklaşım olarak kabul edilen bağlanma kuramı John Bowlby tarafından geliştirilmiş olup temelde dünyaya gelen bebeğin içine doğduğu ailesi başta olmak üzere çevresindeki diğer önemli kişiler ile kurduğu bağların ve bu bağlardan oluşan etkinin yaşam boyu devam ettiğini açıklayan bir yaklaşımdır (Bowlby, 1982; Sroufe, 2005; Yakın, 2014). Bu kuram yeni doğanın bakımını üstlenen birinci kişilerle girdiği ilişki ve etkileşimin niteliğine vurgu yapmakta ve bu etkileşimin yeni doğanın hayatı boyunca edineceği ve geliştireceği becerilerini ve hayatı boyunca kuracağı ilişkilerdeki istemlerini belirleyici nitelikte olduğunu savunmaktadır (Bowlby, 1982).

Yeni doğanın bakımını üstlenen birinci kişi ile edindiği tecrübelerin gelişim dönemlerinde yaşayacağı travmalar, kayıplar, sorunlar, ayrılıklar ve benzeri her türlü hayat tecrübesi kişinin takip eden yıllarda nasıl bir karaktere bürüneceğinin, kaygı düzeyinin, gireceği depresyonların, öfke kontrolünün ve hatta duygularını kontrol edebilme yetisinin belirleyicisi olarak tanımlanmaktadır (Ainsworth, 1972). Bu kuram, yeni doğanın erken dönemini, ergenlik dönemini ve yetişkinlik dönemini içine alan ve bu dönemlerde iletişim ve etkileşim içine girdiği tüm ilişkilerini duygu düzenleme yeteneklerini anlamak ve anlamlandırmak üzerine geliştirilmiş bir kuramdır (İnanç ve Yerlikaya, 2008).

Yeni doğanların hayatta kalabilmeleri ve hayata tutunabilmeleri yakın çevrelerindeki yetişkinlerle kuracakları ilişkilere bağlıdır. Bu nedenle, bebekler dünyada geçirdikleri ilk yıllarında onların bakımını üstlenen ve onlarla yakın ilişkide bulunan ebeveynleri ile duygusal bağlar kurar ve bu duygusal bağlar ile hayata tutunurlar (Alonso-Arbiol, Shaver ve Yarnoz, 2002). Dolayısıyla bu ilişki örgüsü içerisinde davranışlar ve davranışların evrimi bebeklerin yakınları ile kurdukları ilişki ve etkileşime bağlı olarak gelişir. Bebeğin keşif sisteminin devreye girebilmesi için bir öncül gereksinim olan ilk bağlanma sisteminin devreye girmesi gerekmektedir. Bu öncül davranış sağlıklı bir şekilde gerçekleşmediği zaman takip eden diğer evreler de

sağlıklı bir şekilde gelişmez. Sağlıklı bağlanma durumunu tecrübe etmiş bireylerin diğer insanlarla yakınlık kurma ve bağlanma süreçleri sağlıklı gelişir (Kesebir, Kavsaoglu ve Üstündağ, 2011). Hayatta kalmak için bağlanma, sağlıklı büyümek ve gelişmek için ise hem bağlanma hem de keşif sistemlerinin dengeli ve uyumlu çalışması gerekir (Stacks, Muzik, Wong, Beeghly, Huth-Bocks, Irwin ve Rosenblum, 2014; Dereli, 2018 ve Sezen, 2019).

Bowlby, bilişsel süreçleri incelemiş ve bakım verenlerle bakım alanların ilişki örüntülerini zamanla içselleştirdikleri kanısına varmıştır. Bu durumu zihinsel modeller ile açıklamış ve zihinsel süreçlerin bu bağlamda davranışa nasıl dönüştüğünü göstermiştir. 'İçsel çalışan temsiller' adını verdiği olguyu belirtmiş ve bu temsillerin davranış, beklentiler ve duyguları betimleyen ve yönlendiren şemalar olarak adlandırmıştır. Bu zihinsel şemalar oluşturulduğu anda kişinin bundan sonraki hayatında gireceği tüm insani ilişkileri ve bu ilişkilerin niteliğini belirleyici rol oynayacaktır (Pincus, Wilson, 2001; Soylu, 2017).

2.5. Kişilik Bozuklukları

İnsanoğlunun bağımlı kişilik özelliği olgusu uzun zamandır tartışma konusudur ve araştırmacılar terimin uzlaşmacı tanımına ulaşmak için önemli çaba sarf etmişlerdir (Tyrer, Reed ve Crawford, 2015; Akyunus ve Gençöz, 2016). Bir tür kişilik bozukluğu olarak bağımlı kişilik, Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı dördüncü baskısında yerini almıştır. Bir tür kişilik bozukluğu olarak bağımlı kişilik, uzun bir müzakere ve uyarlamadan sonra Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı dördüncü baskısında (DSM-IV) (Amerikan Psikiyatri Derneği, 1994) ve Uluslararası Hastalık Sınıflandırması'nda (ICD-10) (Dünya Sağlık Örgütü, 2004) yerini almıştır (Bornstein, 2003). Bir hastanın tek bir kategoriye girmesi beklenmediğinden oluşan kategori sorunu çözmek için yeni adaptasyonlar yapılmış ve DSM-5'te üç ayrı küme oluşturulmuştur (Amerikan Psikiyatri Derneği, 2013). Bunlar: Küme A: 'Şüpheli' kişilik ile karakterize kişilik bozukluğu; B Kümesi: 'Duygusal ve dürtüsel kişilik' ile karakterize kişilik bozukluğu ve Küme C: 'Endişeli' kişilik özellikleri ile karakterize kişilik bozukluğu şeklindedir (Widiger, Livesley ve Clark, 2009; Arntz, 2012; Samuel, Carroll, Rounsaville ve Ball, 2013; Tyrer, Reed, Crawford, 2015; Kring, Johnson ve Neale, 2015; Köroğlu, 2018; Amerikan Psikiyatri Derneği, 2019).

2.5.1. Bağımlı Kişilik Bozukluğu

Tanısal açıdan bakıldığında, DSM-V- TR' ye göre bağımlı kişilik bozukluğu (BKB), kişinin hayatına yoğun stres getiren ve işlevselliğini bozan, itaatkâr ve yapışkan davranış örüntüsüyle sonuçlanan yoğun bakım ihtiyacı ve ayrılma kaygısına karşılık gelmektedir (Tyreer ve Cicchetti, 2004; Ançel ve Kabakçı, 2009). Seligman ve Reichenberg'e göre (2007) BKB' nin sıklığı kişilik bozukluğu örnekleminde %14, normal örnekleme ise %2,5 civarındadır (aktaran, Faith, 2009). Kadınlarda daha sık görülen bu bozukluk bütün kişilik bozuklukların %2,5'ini oluşturmaktadır (Koroğlu ve Bayraktar, 2010; Sümer, Oruçlular ve Çapar, 2015).

Kişiyeye bağımlılığın etiolojisinde biyolojik, psikolojik, sosyal öğeler yer almaktadır (Soldz, Budman, Demby ve Merry 1995; Soylu, 2017; Sezen, 2019; Ançel, 2012; Çelik İskifoğlu ve İskifoğlu, 2020). Kişilik özelliği olarak bakım vermeye eğilimli olma, prefrontal korteksin empatik tepkileri engellememesi, işlevsel olmayan bir ailede çok fazla sayıda olumsuz deneyim yaşama bağımlılık geliştirmede rol oynamaktadır (Ainsworth, 1972; Hirschfeld, Klerman, Gough, Barett ve Korchin, 1977; Alonso, Shaver ve Yarnoz, 2002).

2.5.2. Bağımlı Kişilik Bozukluğunun Nedenleri

Bornstein (1992, 1993, 2000, 2011), bağımlılığın gelişimini farklı teorik modeller açısından incelemiş ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin bağımlılığın gelişiminde en önemli belirleyici olduğunu belirtmiştir. Buna göre otoriter ve katı bir şekilde aşırı koruyucu ebeveynlik, bağımlılık düzeyindeki artışla ilişkili bulunmuştur. Bu durumun çocuğun öz-yeterlik hissini etkileyeceği, bağımsız davranışın cezalandırılması ve bağımlılığın pekiştirilmesi sonucu çocuğun özerklik kazanmasının engelleneceği ve çocukların kendilerini işe yaramaz ve yetersiz olarak değerlendirmeyi öğrenecekleri vurgulanmıştır (Chen, 2005; Arntz, 2012; Bornstein, 2011). Yanı sıra, çocuklukta duygusal istismar da yetişkinlikteki bağımlılıkla ilişkilendirilmektedir (Springer, Britt ve Schlenker, 1998; Sroufe, 2005). Ebeveynlerinin en iyisini bildiğini düşünen çocuklar, yetişkin hayatlarında da kendilerine neyin doğru olduğunu söyleyecek güçlü birisine ihtiyaç duyma riski altındadır (Arntz, 2012; Stacks, Muzik, Wong, Beeghly, Huth-Bocks, Irwin ve Rosenblum, 2014; Sezen, 2019).

2.5.3. Bağımlı Kişilik Bozukluğu Semptomları

Bağımlılık; her insan tarafından paylaşılan evrensel bir deneyimdir. Aşırı düzeyde olduğunda işlevsellikte bozulmaya ve kişilerarası ilişkilerde sorunlara sebep olduğundan patolojik hale gelir. Bu açıdan bakıldığında aşırı bağımlılık ve itaatkâr davranışlar bağımlı kişilik bozukluğu semptomlarıyla ilişkilendirilebilir (Saulsman ve Page, 2004; Yakın, 2014).

Bağımlı Kişilik Bozukluğu kaçınan ve obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu ile kaygılı ve korkulu grup olarak belirlenen C grubu kişilik bozuklukları dahilindedir (Hirschfeld, Klerman, Gough, Barett ve Korchin, 1977).

Bağımlı kişiler doğru karar verme yetisinden yoksun olduklarına inanırlar (John ve Srivastava, 1999). Bu yüzden, yetişkin hayatının gereklerini yerine getirebilmek için güçlü birine güvenme ihtiyacı içerisindedirler ve bu kişinin yanlış davrandığını düşünseler dahi, reddedilme veya terk edilmenin yaratacağı yoğun kaygıdan kaçınmak için tam bir itaat içerisinde bulunurlar. Genellikle özgüven problemleri vardır ve kendilerini başarı ve becerileri için takdir etme yetisinden yoksundurlar (Arntz, 2012; Beck, Freeman, ve Davis, 2003). Arntz'a (2012) göre bu ölçütler hem duygusal hem de işlevsel bağımlılığa yönelik belirtileri içermektedir. Oysaki, bu iki tür bağımlılığın kökenleri arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Bağımlı kişilik bozukluğuna sahip kişiler daha az işlevsel bozulma gösterdiklerinden, sayıları normal örnekleme oldukça fazladır (Clark, 2009; Faith, 2009; Yam ve Simms, 2014; Koroğlu, 2018).

2.6. İlgili Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde ilişkisel desenle yapılmış çalışmalar dikkati çekmektedir. Örneğin kişiye bağımlılık ile kaygı arasında olumlu ilişki olduğunu diğer yandan güvenli bağlanma ile kişiye bağımlılık arasında ters yönde ilişki olduğu bulunmuştur (Springer, Britt ve Schlenker, 1998). Bir diğer çalışmada ise romantik ilişkilerde güvenli bağlanma stili ile bağımlılık düzeyi arasında olumsuz yönde bir ilişki olduğu, diğer yandan kaygılı bağlanma ile bağımlılık düzeyi arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu raporlanmıştır (Wells, Hill, Brack, Brack ve Firestone, 2006). İlişkisel desenle durumu analiz eden bir diğer araştırma da hemşirelik bölümü öğrencileri hedef alınarak yine kişiye bağımlılık ve bağlanma stilleri çalışılmıştır. Bu çalışmada da daha çok aile kaynaklı problemler ile bağlanma stilleri ve kişiye

bağımlılık düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir (Ançel ve Kabakçı, 2009).

Partner ilişkilerinde bağımlılığı inceleyen Havaçelik'e (2013) göre partner bağımlılığının kökeni ebeveyn bağlanma stilleri ve madde kullanımı ile açıklanırken kaygılı ve saplantılı bağlanma açısından incelendiğinde partner bağımlılığı açısından anlamlı ilişki olmadığı söylenmiştir. Ancak, ilişki bağımlılığı ile saplantılı bağlanma tarzı arasında anlamlı ilişki saptanmış ve ilişki bağımlılığına sahip olan birçok katılımcının kaygı düzeylerinin de yüksek olduğu yapılan çalışma doğrultusunda ortaya konmuştur (Havaçeliği, 2013).

Alan yazında tekrarlı olarak farklı araştırmacılar tarafından incelenmiş bir diğer ilişkiler zinciri bağlanma, eş bağımlılığı ve aleksitimiye içermektedir. Çalışmalar kişiye bağımlılık düzeyleri yüksek olan kişilerin aleksitimi düzeylerinin de yüksek olduğunu göstermiştir (Dereli, 2018; Havaçeliği, 2013; Wells, Hill, Brack, Brack ve Firestone, 2006).

Bağımlılığı oluşturan fizyolojik ve psikolojik dinamiklerin neler olduğu farklı varsayımlardan ve disiplinlerarası çalışmalardan faydalanılarak araştırılmış ve alanın önemli merak konusunu oluşturmuştur. Yapılan bu araştırmalar sonucunda varılan en temel yargı bağımlılık ve bağlanma arasındaki desenleyici faktörün duyguları düzenlemekten geçtiği ile karakterize edilmiştir (Havaçeliği, 2013; Wells, Hill, Brack, Brack ve Firestone, 2006).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma üç temel aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama, durum tespiti ve geliştirilecek psikoterapi programına ilişkin ihtiyaç analizini içermektedir. İkinci aşama, durum ve ihtiyaç analizine bağlı olarak psikoterapi programının geliştirilmesini içerirken, son aşama olan üçüncü aşama ise geliştirilen önleyici psikoterapi programının ilgili hedef kitle üzerinde uygulanmasını içeren bir deneysel çalışmadır. Toplanacak verilerin niteliklerini arttırmak amacı ile hem nitel hem de nicel paradigmalardan yararlanılmıştır. Durum tespiti için tarama ve betimsel araştırma yöntemi dikkate alınırken geliştirilen önleyici psikoterapi programının etkililiğinin tespitinde deneysel araştırma deseninden faydalanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Durum tespiti ve ihtiyaç analizi için çalışmanın evreni KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı tüm ortaokul ve lise kademesinde öğrenim gören 15-18 yaş aralığındaki bireylerden oluşmaktadır. Bu evrenden ilgili bağımsız değişkenler çerçevesinde ve yapılacak analizler bağlamında yeterli ve temsiliyeti yüksek örneklem sayısına tabakalandırılmış seçkisiz örnekleme (Stratified Random Sampling) yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın amacı, detayları ve içeriği ile ilgili bilgilendirilen ailelerden çalışmaya katılmaları için izin ve dönütleri beklenmiştir. Bu bağlamda gönüllülük esasına bağlı olarak 418 aile ve çocukları çalışmaya katılmaya gönüllü olduklarını bildirmişlerdir.

Bu aşamadan elde edilen dağılım ve analizler sonucunda bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi yüksek olarak tespit edilmiş olan kitleden gönüllülük esasına bağlı kalınarak rastgele örnekleme yöntemi ile deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Deney ve kontrol grubunda her grup için 35 katılımcıya yer verilmiştir. Deney ve kontrol gruplarından hem giriş davranışlarına hem de çıkış davranışlarına ilişkin veriler paralel olarak toplanmıştır. Her aşama için örneklem büyüklükleri Tabachnick ve Fidel (2012) tarafından geliştirilen popülasyon için örneklem hesaplama formülleri ile hesaplanmıştır.

3.3. Araştırma Sürecinde Kullanılan Ölçme Araçları

Bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeylerini nicel verilerle ortaya koymak ve deneysel çalışmadaki giriş ve çıkış davranışlarını hem gruplar içi hem de gruplar arasında inceleyebilmek için Çelik İskifoğlu, Çerkez ve İskifoğlu (2021) tarafından geliştirilen Bağımlı Kişilik Bozukluğu Envanteri kullanılmıştır. Buna ek olarak nitel verilere ulaşmak adına hazırlanmış görüşme soruları gönüllülük esasına ve alınan izinlere bağlı olarak çalışmaya katılan katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşmeler dahilinde sorulmuştur. Bağımsız değişkenlerin çalışma kapsamında hazırlanmasını takiben oluşturulan kişisel bilgi formu envanterin ekinde sunulmuştur.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan 15-18 yaş aralığındaki hedef kitle hakkında bilgi almak için araştırmacı tarafından bir kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu bilgi formunda katılımcıların cinsiyetleri, yaşları, kitap okuma hakkındaki görüşleri, akademik not ortalamaları, liseden mezun olduktan sonraki planları, psikolojik danışmanlık hizmeti alıp almadıkları, aldılarsa hangi konu ile ilgili aldıkları, ebeveynleri ile birlikte yaşayıp yaşamadıkları, ailelerinin sosyo- ekonomik düzeyleri, annelerinin eğitim düzeyleri ve babalarının eğitim düzeyleri gibi sorular yer almaktadır. Katılımcıların demografik bilgileri hakkında veri toplamayı amaçlayan Kişisel Bilgi Formu Ek-1’de yer almaktadır.

3.3.2. Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimi Envanteri

Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimi Envanteri KKTC Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüm ortaokul ve liselerde öğrenim gören 15 ile 18 yaş aralığındaki bireylerin ilgili değişken açısından eğilim düzeylerini ortaya koymak için Çelik İskifoğlu, Çerkez ve İskifoğlu (2021) tarafından geliştirilmiş olan psikometrik bir ölçme aracıdır. Yapılan geliştirme çalışmasında standardizasyon örneklemini olarak evrene genellenebilirliği yüksek olan 1130 kişinin dönütünden faydalanılmıştır. Yapılan bu çalışma sonucunda Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimini tek boyutlu yedi maddeden oluşan bir yapıyla ölçen bu ölçeğin hesaplanan madde yüklerinin 0.62 ile 0.77 arasında değiştiği, toplam madde yükünün 0.70 olarak hesaplandığı, Cronbach Alpha değerinin 0.82 ve açıklanan Varyansın %43 olduğu rapor edilmiştir. Açıklayıcı Faktör Analizini takiben

yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizinde elde edilen değerlerin hipotetik modelin ampirik veriyle yüksek uyum içerisinde olduğu raporlanmıştır, $\chi^2 (13) = 105.022$, $p < 0.000$, $\chi^2/df = 8.079$, NFI = 0.956, CFI = 0.961, RMSEA = 0.079, SRMR = 0.0321. Geliştirilen ölçek hedef kitlenin yaşı ve odaklanma aralığı dikkate alınarak yedi madde ile sınırlandırılmıştır.

Her maddeye ilişkin ölçümler 1= hiç katılmıyorum ibaresinden 6= tamamen katılıyorum ibaresine kadar 6'lı Likert tipi dikotomus dereceleme sistemi ile yapılandırılmıştır. Standardizasyon örnekleminde elde edilen veriye göre ölçek puanı 7 ile 42 arasında değişkenlik göstermektedir. Ölçekten alınan puanın yükselmesi kişiye bağımlılık eğiliminin arttığına işarettir. Ölçekten alınan puanların yorumlama anahtarları standardizasyon örnekleminde elde edilen ortalama, standart sapma, varyans, çarpıklık ve basıklık değerleri dikkate alınarak şöyle raporlanmıştır: 7 ile 10.49 arasındaki puanların bağımlılık eğiliminin düşük olduğu; 10.50 ile 36.17 arasındaki puanların bağımlılık eğiliminin orta riskli düzeyde olduğu; 36.17'den yüksek puanların kişiye bağımlılık düzeylerinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Çelik İskifoğlu, Çerkez ve İskifoğlu, 2021).

3.3.3. Yapılandırılmış Kısa Açıklamalı Sorular

Katılımcılardan kendilerine ve ilişkisel çevrelerine ait bilgi toplamak için bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi envanteri dışında 5 adet açık uçlu ve kısa cevaplı sorular yöneltilmiştir. Bu soruların temel amacı katılımcıların kendileri hakkındaki düşüncelerini açıklamalarını ve bu açıklamalarla ampirik bulguları desteklemelerini sağlamaktır. Popülerlik durumları, bağımsız hareket edebilme durumları, yalnız kalabilme ve karar verebilme durumları ve anlaşmazlık durumunda beşeri ilişkilerini yönetme durumları ile ilgili bilgilerin bağımlı kişilik bozukluğu ile ilgili olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, katılımcılardan bu sorulara ilişkin elde edilen yanıtlar bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi envanterinden elde edilen bilgilerle beraber kullanılmıştır. Diğer yandan, deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test uygulamasında katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşme sorularının oluşturulmasında önemli rol oynamıştır.

3.4. Bağımlı Kişilik Bozukluğu için Önleyici Psikoterapi Programı

Program ilk uygulamadan (ihtiyaç analizi) elde edilen veriler analiz edildikten sonra hedef kitlenin belirlenen ihtiyaçlarına göre tasarlanmıştır. Her ne kadar bilişsel davranışçı terapi temelinde hazırlanacak olsa da ihtiyaç analizinden elde edilen bulgular farklı yaklaşımları bünyesinde bulunduran eklektik bir modele işaret etmiştir (Yakın, 2014). Bağımlı Kişilik Bozukluğuna pozitif eğilim taşıyan 15-18 yaş arası bir bireyin eğilimini değiştirerek bağımsız bir kişilik kazanmasını sağlamanın en etkili yollarından birinin kişide kendisi ile ilgili var olan irrasyonel inançlarını rasyonel inançlarla değiştirmek olduğu söylenebilir. (Egan, 2011). Bilindiği üzere bilişsel davranışçı terapinin temelinde bu düşünce vardır. Bu temele bağlı olarak hedef kitlede tespit edilen bağımlı kişilik bozukluğu sebep veya sebeplerine bağlı olarak program tasarlanmıştır.

Programın tasarımı aşamasında önce hedef kitle ile ilgili detaylı bilgi dikkate alınarak hedef davranışlar belirlenmiştir. Bu davranışları açığa çıkartabilmek için gerekli süre ve terapi oturumları, içerikler, materyaller, senaryolar, canlandırmalar ve görevler tasarlanmıştır. Bunun akabinde, programın hedeflerine ne derece ulaştığını test etmek için hedef kitlenin giriş ve çıkış davranışları karşılaştırılmıştır.

3.5. Deney ve Kontrol Grupları

Elde edilen ilk verilerin analizinden sonra bir grup katılımcının kişiye bağımlılık eğilimlerinin riskli düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu belirlemenin ardından deney ve kontrol gruplarına rastgele örnekleme yöntemi ile katılımcılar atanmıştır. Buna göre kişiye bağımlılık eğilimi riskli düzeyde olan 35 kişi deney grubuna 35 kişi kontrol grubuna atanmıştır.

3.6. Veri Analiz Yöntem ve Teknikleri

Bu çalışma kapsamında hem nicel hem de nitel paradigmlar ışığında veri toplanmıştır. Toplanan nicel veriler SPSS 24 sayısal çözümleme programına girilerek analiz edilmiştir. Herhangi bir anlam çıkarıcı analiz yapılmadan önce dağılımların homojenliği test edilmiştir. Kolmogorov Smirnov ve Shapiro Wilk testleri sonuçları incelendiğinde elde edilen dağılımlar ile normal dağılım arasında anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum bize parametrik sayısal çözümleme tekniklerinden faydalanabilme olanağı tanımıştır. Bağımlı değişken olan bağımlı

kişilik bozukluğu eğiliminin hedef kitlenin demografik değişkenleri açısından ne derece farklılaştığını test edebilmek için tek örneklemlili t-testi, bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans analizi, çok faktörlü varyans analizi ve çok yönlü varyans analizi istatistiksel testleri kullanılmıştır.

Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test dağılımları arasındaki farkların anlamlılığı ise hem eşleştirilmiş örneklemliler t-testi hem de split plot anova testleri ile çarpaz etkileri hesaplanarak test edilmiştir. Burada etkisi test edilen değişken bağımlı kişilik bozukluğu eğilimine olumlu yönde etki etmesi planlanan psikoterapi programıdır. Dolayısıyla, programın etkililiği sadece varyans analiziyle ortaya konamaz. Çarpaz etkiyi görebilmek için split plot, varyans analizi sayısal çözümleme istatistiksel test tekniği kullanılmalıdır (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Çalışmanın nitel boyutundan elde edilen yarı yapılandırılmış görüşme ve anket formu içerisindeki 5 adet kısa cevaplı sorulardan elde edilen dönütler içerik analizi, tematik analiz ve diyalog analizi teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmacı terapi oturumları sırasında aynı zamanda gözlemci konumunda yer almış ve araştırma günlüğü tutmuştur. Her bir katılımcıya ilişkin oluşturulan loglar daha sonra diğer nitel bulgularla birlikte yorumlanmıştır (Merriam, 2009; Silverman, 2004; Wolcott, 1994).

3.7. Araştırma Etiği

Bu araştırma kapsamında herhangi bir veri toplanmadan ve uygulamalar yapılmadan önce, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu çalışmanın amacı, kapsamı, yöntemi ve uygulama araçları hakkında detaylı bilginin olduğu ve uygulamaya esas teşkil edecek olan envanterlerin içerildiği bir form ile bilgilendirilmiştir ve gerekli etik izinleri alınmıştır. Ayrıca, tüm uygulamalar esnasında katılımcılara haklarını bildiren Katılımcı İstek Formu verilmiştir. İlgili formda katılımcıların tamamen gönüllülük esasına bağlı olarak çalışmaya katıldıkları, istedikleri görüşme sorularına cevap vermeme haklarının olduğu, istedikleri zaman çalışmadan kendi arzularıyla çekilme haklarının olduğu, bu çalışma kapsamında zarar görebilecekleri herhangi bir durumun söz konusu olmadığı, toplanan verilerin tamamen bilimsel amaçlarla kullanılacağı, kimliklerinin üçüncü şahıslarla kesinlikle paylaşılmayacağı ve toplanan verilerin çalışmanın son bulmasının akabinde imha edileceği gibi bilgiler yer almaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Çalışmanın amacına ve alt problemlerine bağlı olarak geliştirilen araştırma sorularına ilişkin bulgular sırasıyla aşağıdaki gibidir. Burada izlenen yöntem her bir araştırma sorusunun tek tek cevaplanarak birbirini takip eden bir sırayla yer alması şeklindedir.

4.1. Araştırma sorusu 1

Hedef kitlenin bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri tanımlanmış bağımsız değişkenler açısından nasıldır?

Araştırma sorusu 1.1. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilimleri hangi düzeydedir?

KKTC Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokul ve liselerde öğrenci olan çocukların ve ailelerinin iletişim bilgileri Okul Müdürlerinden temin edilmiştir. Elde edilen listede 1718 öğrenci tespit edilmiştir. Çalışmanın amacı, detayları ve içeriği ile ilgili bilgilendirilen ailelerden çalışmaya katılmaları için izin ve dönütleri beklenmiştir. Bu bağlamda gönüllülük esasına bağlı olarak 418 aile ve çocukları çalışmaya katılmaya gönüllü olduklarını bildirmişlerdir.

Bilindiği üzere Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimi Envanterinin katılımcıları; bağımlılık eğilimi düşük olanlar (7-10.49 puan aralığı), bağımlılık eğilimi orta riskli olanlar (10.50-36.17 puan aralığı) ve bağımlılık eğilimi yüksek olanlar (36.17'den yüksek puanlar) şeklinde 3 gruba ayırarak incelemektedir. 418 katılımcıdan elde edilen veriler incelendiğinde katılımcıların 242'sinin (%57,9) risksiz grupta olduğu ancak 176'sının (%42.1) orta riskli grupta olduğu tespit edilmiştir. İlk analiz bulguları bize bu 418 katılımcının hiçbirinin yüksek riskli grupta yer almadığını göstermiştir. Dolayısıyla deney ve kontrol gruplarının oluşturulmasında ön analizden elde edilen bu verilere bakarak bu 176 kişi dikkate alınmıştır (bkz Tablo 4.1.)

Tablo 4.1. Katılımcıların Bağımlı Kişilik Bozukluk Düzeylerine İlişkin Dağılımları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Risksiz	242	57.9	57.9	57.9
Orta Riskli	176	42.1	42.1	100.0
Total	418	100.0	100.0	

Araştırma sorusu 1.2. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri cinsiyetleri açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kızların eğilim düzeylerinin erkeklerin eğilim düzeylerine kıyasla biraz daha yüksek olduğu görülmektedir (bkz Tablo 4.2). Ancak bu 2 bağımsız grup arasında ilgili bağımlı değişken açısından farklılığın anlamlılığına Bağımsız Gruplar t Testi ile bakıldığında aralarındaki farkın anlamsız olduğu görülmüştür $t(174.466)=1.240$, $p=0.217$.

Tablo 4.2. Katılımcıların Cinsiyetleri Açısından Betimsel İstatistik Tablosu

Cinsiyet	n	Ortalama	Standard Sapma	Standard Hata
Kız	310	10.2839	1.42450	.08091
Erkek	108	10.0741	1.54499	.14867

Araştırma sorusu 1.3. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yaş ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimi arasındaki ilişkiye Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanarak bakılmıştır. Yapılan analiz sonucunda yaş ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimi arasında anlamlı düzeyde herhangi bir korelasyonun olmadığı tespit edilmiştir (bkz Tablom 4.3.)

Tablo 4.3. Katılımcıların Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimleri ile Yaşları Arasındaki Korelasyon Katsayıları Tablosu

		Yaş	Toplam Puan
Yaş	Pearson	1	-.053
	Korelasyon		
	Alfa (2-kuyruklu)		.281
	N	418	418
Toplam Puan	Pearson	-.053	1
	Korelasyon		
	Alfa (2-tailed)	.281	
	N	418	418

Araştırma sorusu 1.4. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri kitap okumayı sevip sevmedikleri açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların 372'sinin zaman buldukça kitap okumayı sevdiklerini 46'sının ise kitap okumayı sevmediklerini söyledikleri görülmüştür. Kitap okumayı seven ve sevmeyen bu 2 grup arasında Bağımlı Kişilik bozukluğu eğilimine ilişkin anlamlı bir farklılığın olup olmadığına Bağımsız Gruplar t testi ile bakılmış olup tanımlanan 2 grup arasında anlamlı herhangi bir farklılığa rastlanılmamıştır (bkz Tablo 4.4.)

Tablo 4.4. Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimi Açısından Kitap Okuma Değişkenine İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Tablosu

		F	Alfa	t	sd	Alfa	Ortalama Farkları
TOPLAM	Eşitlik Varsayımı	.590	.443	.489	416	.625	.11150
	Eşitsizlik Varsayımı			.504	57.728	.616	.11150

Araştırma sorusu 1.5. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri ile akademik başarıları arasında anlamlı ilişki var mıdır?

Dikkate alınan bir diğer değişken katılımcıların akademik başarıları idi. Akademik başarıları ile bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilimleri arasında ilişki olup olmadığına Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanarak bakılmıştır. Analiz sonucunda aralarında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir (bkz Tablo 4.5.)

Tablo 4.5. Katılımcıların Akademik Başarıları ile Bağımlı Kişilik Bozuklu Eğilimleri Arasındaki Korelasyon Katsayısı Tablosu

		Toplam	Akademik Başarı
Toplam	Pearson	1	-.037
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)		.454
	N	418	418
Akademik Başarı	Pearson	-.037	1
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)	.454	
	N	418	418

Araştırma sorusu 1.6. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri psikolojik danışmanlık hizmeti alıp almama durumlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Demografik değişkenler açısından değerlendirildiğinde katılımcıların herhangi bir konuda psikolojik danışmanlık hizmeti alıp almadıkları belirlenmiştir. 90 katılımcının psikolojik danışmanlık hizmeti aldığı 328 katılımcının ise psikolojik danışmanlık hizmeti almadığı görülmüştür. Bu 2 grup arasında değerlendirme yapıldığında psikolojik danışmanlık hizmeti almayanların Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimlerinin alanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir (bkz Tablo 4.6 ve 4.7). Bu farklılığın anlamlılığı Bağımsız Gruplar t Testi ile test edilmiş olup aradaki farklılığın psikolojik danışmanlık hizmeti alanların lehine anlamlı olduğu görülmüştür $t(416)=-2.021, p=0.044$. Ancak hesaplanan şans olasılığının 0.050 olasılık katsayısına çok

yakın olduğu tip 1 hata yapılmış olma olasılığını da gündeme getirmektedir. Ortalamalar arası farklılığın standart hatası dikkate alındığında ise %95’lik güven aralığında var olan her bir girdinin standart hatasının SH=0.17 olduğu görülmektedir. Ortalama farklarının standart hata katsayısının etkisinin zayıflığı dikkate alındığında tip 1 hata olasılığının düşük olduğu ancak ihtimalen var olduğu düşünülerek yorumlanmıştır.

Tablo 4.6. Katılımcıların Psikolojik Danışmanlık Hizmeti Alma Durumlarının Bağımlı Değişken Açısından Dağılımlarına İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu

Psikolojik danışmanlık hizmeti aldınız mı?		N	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamanın Standart Hatası
EVET		90	9.9556	1.49840	.15794
HAYIR		328	10.3049	1.43941	.07948

Tablo 4.7. Katılımcıların Psikolojik Danışmanlık Hizmeti Alma Durumlarının Bağımlı Değişken Açısından Dağılımlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Tablosu

	F	Alfa	t	sd	Alfa	Farkın Ortalama Farkları	Farkın Standart Hatası
Eşitlik Varsayımı	.150	.699	-2.021	416	.044	-.34932	.17281
Eşitsizlik Varsayımı			-1.976	137.381	.050	-.34932	.17681

Araştırma sorusu 1.7. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri ebeveynlerinin birlikte yaşama durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Ebeveynleri birlikte yaşayan (boşanmamış) ve ebeveynleri ayrı yaşayan (boşanmış) katılımcıların Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimleri arasında anlamlı. Farklılık olup olmadığı Bağımsız Gruplar t Testi ile test edilmiştir. Bulgulara göre ebeveynleri birlikte yaşayan 383 katılımcının Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimlerinin

ebeveynleri birlikte yaşamayan 32 katılımcıdan daha yüksek olduğu görülmektedir (bkz Tablo 4.8). Ancak aradaki bu farklılığın istatistiksel olarak anlamsız olduğu gözlemlenmiştir $t(41.553)=1.96$, $p=0.057$.

Tablo 4.8. Katılımcıların Ebeveynlerinin Birlikte Yaşama Durumlarına Göre Dağılımları Açısından Betimsel İstatistik Tablosu

Ebeveynleriniz birlikte mi yaşıyorlar?	N	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamanın Standart Hatası
Evet	383	10.2742	1.47600	.07542
Hayır	32	9.8750	1.07012	.18917

Araştırma sorusu 1.8. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri ailelerin sosyo- ekonomik düzeyleri açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

Aileler için tanımlanan 6 farklı sosyo-ekonomik düzey açısından değerlendirme yapılmıştır. Tanımlanmış farklı sosyo-ekonomik düzeyler arasında Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimi açısından anlamlı farklılığın olup olmadığına Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılarak bakılmıştır. Gruplar arası ANOVA Tablosu incelendiğinde aradaki farklılıkların 0.05 alpha düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ancak Tek Yönlü Varyans Analizinin çıkan bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında yer aldığı görülememektedir. Katılımcıların gruplara dağılımlara dikkate alındığında bulunan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit edebilmek için Post Hoc test gruplarından Bonferroni ileri istatistik testi yapılmıştır. Bu analiz sonucuna göre aylık geliri 2000 TL'den az olan katılımcılar ile aylık geliri 4000 ile 5000 TL arasında olan katılımcılar arasında Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimleri açısından aylık geliri 2000 TL'den az olanların aleyhine anlamlı farklılık olduğu $F(5,410)=2.903$, $p=0.018$ ve aylık geliri 2000 TL'den az olanların aylık geliri 5000 ile 7000 TL arasında olanlara kıyasla Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimleri açısından aylık geliri 2000 TL'den az olanların aleyhine anlamlı farklılık olduğu $F(5,410)=2.903$, $p=0.011$ görülmüştür (bkz Tablo 4.9 ve 4.10).

Tablo 4.9. Katılımcıların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeylerinin Bağımlı Değişken Açısından Dağılımlarına İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu

Kriter	N	Ortalama	Standart	Standart
			Sapma	Hata
2000 TL den az	26	11.0769	1.09263	.21428
2000-3000	98	10.3878	1.54408	.15598
3000-4000	78	10.3077	1.40784	.15941
4000 - 5000	92	10.0435	1.23958	.12923
5000 - 7000	74	9.9730	1.61307	.18752
7000 TL den yüksek	48	10.2083	1.39845	.20185

Tablo 4.10. Katılımcıların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeyleri Arasındaki Farklılıkların Bağımlı Değişken Açısından Dağılımlarına İlişkin ANOVA Tablosu

	Kareler Toplamı	sd	Kareli		
			Ortalama	F	Alfa
Gruplar Arası	29.575	5	5.915	2.903	.014
Gruplar İçi	835.416	410	2.038		
Toplam	864.990	415			

Araştırma sorusu 1.9. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri annelerinin eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyleri açısından katılımcıların Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilim düzeyleri üzerinde anlamlı bir rol oynayıp oynamadığı Tek Yönlü Varyans Analizi Testi ile test edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda tanımlanmış 6 eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (bknz Tablo 4.11 ve 4.12). Bu farklılığın hangi grup ya da gruplar arasında yer aldığını öğrenmek için Post Hoc çoklu karşılaştırmalı test gruplarından Bonferroni Testi yapılmıştır. Bu test sonucuna göre tek anlamlı farklılığın annesi ortaokul mezunu ile ilkökul mezunu

olanların arasında annesi ortaokul mezunu olanların aleyhine $F(5,408)=2.354$, $p=0.028$ olduğu görülmektedir (bkz Tablo 4.12).

Tablo 4.11. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farkların Bağımlı Değişken Açısından Betimsel İstatistik Tablosu

Kategoriler	n	Mean	Std. Deviation	Std. Error
Okuryazar değil	62	10.0645	1.35345	.17189
İlkokul mezunu	152	10.3421	1.50542	.12211
Ortaokul mezunu	66	10.6970	1.41388	.17404
Lise mezunu	90	9.9778	1.26294	.13313
Üniversite mezunu	38	10.2105	1.49156	.24196
Yüksek lisans doktora	6	10.0000	1.54919	.63246
Total	414	10.2609	1.42939	.07025

Tablo 4.12. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farkların Bağımlı Değişken Açısından ANOVA Tablosu

	Kareler Toplamı	sd	Kareli		
			Ortalama	F	Alfa
Gruplar Arası	23.663	5	4.733	2.354	.040
Gruplar İçi	820.163	408	2.010		
Toplam	843.826	413			

Araştırma sorusu 1.10. Katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğuna ilişkin eğilim düzeyleri babalarının eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların babalarının eğitim düzeylerinin katılımcıların Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimleri üzerine etkili olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi ile test edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda gruplar arası anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür (bkz Tablo 4.13 ve 4.14). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun

tespit edilmesi için Post Hoc Test gruplarından Bonferroni Testi yapılmıştır. Buna göre anlamlı farklılığın babası okur yazar olmayanlar ile babası ilkokul mezunu olanlar arasında okur yazar olmayanların aleyhine olduğu tespit edilmiştir $F(5,410)=3.835$, $p=0.035$.

Tablo 4.13. Katılımcıların Babalarının Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farkların Bağımlı Değişken Açısından Betimsel İstatistik Tablosu

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Okuryazar değil	16	11.2500	1.34164	.33541
İlkokul mezunu	106	10.4151	1.47918	.14367
Ortaokul mezunu	80	10.6000	1.38345	.15467
Lise mezunu	118	10.2034	1.51098	.13910
Üniversite mezunu	90	10.0222	1.26294	.13313
Yüksek lisans doktora	6	9.3333	1.36626	.55777
Toplam	416	10.2452	1.44372	.07078

Tablo 4.14. Katılımcıların Babalarının Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farkların Bağımlı Değişken Açısından ANOVA Tablosu

	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kareli	F	Alfa
Gruplar Arası	38.647	5	7.729	3.835	.002
Gruplar İçi	826.343	410	2.015		
Toplam	864.990	415			

4.2. Araştırma Sorusu 2.

Geliştirilen önleyici psikoterapi programının uygulandığı bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi yüksek olan grup (deney grubu) ile programın uygulanmadığı bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi yüksek olan grup (kontrol grubu) arasında ilgili bağımlı değişken açısından anlamlı farklılık var mıdır?

Araştırma sorusu 2.1. Deney ve kontrol gruplarının bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi açısından ön-test dağılımları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Deney ve kontrol gruplarına atanmış olan katılımcıların ön-test puanları arasında anlamlı farklılık olmadığı varsayımına dayanarak hareket edilmektedir. Ancak bu varsayımın test edilmesi ve grupların son test puanları arasında oluşabilecek anlamlı farklılıkların terapi programından kaynaklandığını güvenilir ve geçerli olarak ortaya koyacak delile ihtiyaç vardır. Bu sebeple, oluşturulan kontrol ve deney gruplarında yer alan katılımcıların ön-test puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığına Bağımsız Gruplar t Testi ile bakılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında nispeten farklılık olduğu ancak bu farklılığın anlamsız olduğu görülmüştür $t(68)=-1.00, p=0.321$ (bkz Tablo 4.15 ve 4.16).

Tablo 4.15. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-Test Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Grup	N	Ortalama	Standart	Ortalamanın
			Sapma	Standart Hatası
Ön-Test Kontrol	35	12.7714	.91026	.15386
Deney	35	13.0000	1.00000	.16903

Tablo 4.16. Kontrol ve Deney Gruplarının Bağımlı Değişken Açısından Ön-Test Sonuçlarına İlişkin Dağılımları Arasındaki Farkın Anlamlılığı

		F	Alfa	t	sd	Alfa	Ortalama Farkları
Ön-Test	Eşitlik Varsayımı	2.184	.144	-1.000	68	.321	-.22857
	Eşitsizlik Varsayımı			-1.000	67.408	.321	-.22857

Araştırma sorusu 2.2. Deney ve kontrol gruplarının bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi açısından ön-test ve son-test dağılımları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

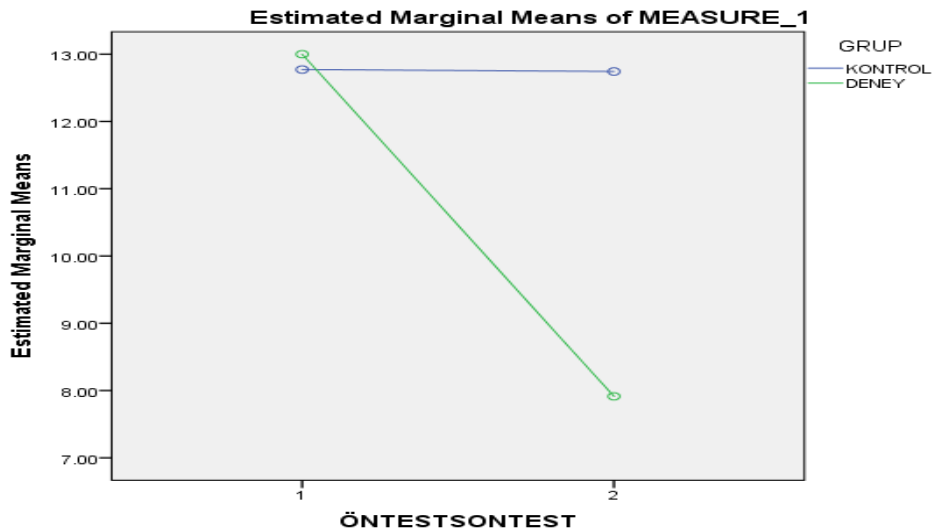
İstatistiğe bakıldığında deney grubuna uygulanan BDT'nin etkisini test etmek için Split Plot Anova istatistik çözümleme tekniğinden faydalanılmıştır. Bunun sebebi deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test puanlarını çapraz karşılaştırabilmek ve aralarındaki korelasyonu dikkate alarak farkın anlamlılığına bakmaktır. Analiz sonuçları deney ve kontrol gruplarının son-test puanları arasında kaydedilen ortalama farklılığının (bkz Tablo 4.17.) deney grubuna uygulanan önleyici psikoterapi programından kaynaklandığını göstermektedir (bkz Tablo 4.18. ve Figür 4.1.).

Tablo 4.17. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-Test ve Son-Test Dağılımlarına İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu

		Grup	Ortalama	Standard Sapma	n
Ön Test		Kontrol	12.7714	.91026	35
		Deney	13.0000	1.00000	35
		Toplam	12.8857	.95618	70
Son Test		Kontrol	12.7429	.74134	35
		Deney	7.9143	1.06747	35
		Toplam	10.3286	2.59722	70

Tablo 4.18. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-Test ve Son-Test Dağılımlarına İlişkin Split Plot ANOVA Tablosu

Kaynak Kriter		Kareli		F	Alfa
		sd	Ortalama		
Öntest ve Sontest	Sphericity Assumed	1	228.864	259.999	.000
	Greenhouse-Geisser	1.000	228.864	259.999	.000
	Huynh-Feldt	1.000	228.864	259.999	.000
	Lower-bound	1.000	228.864	259.999	.000
Öntest * Sontest	Sphericity Assumed	1	223.779	254.221	.000
	Greenhouse-Geisser	1.000	223.779	254.221	.000
	Huynh-Feldt	1.000	223.779	254.221	.000
	Lower-bound	1.000	223.779	254.221	.000
Hata	Sphericity Assumed	68	.880		
	Greenhouse-Geisser	68.000	.880		
	Huynh-Feldt	68.000	.880		
	Lower-bound	68.000	.880		

Figür 4.1. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön-Test ve Son-Test Dağılımlarına İlişkin Tahmin Edilmiş Etki Kesişim Modeli

Araştırma sorusu 2.3. Deney ve kontrol gruplarının bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi açısından son-test dağılımları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Deney ve kontrol gruplarının sadece son test puanları karşılaştırıldığında bu anlamlı farkın deney grubunun lehine sonuçlandığı görülmektedir (bknz Tablo 4.19 ve

4.20). Bir önceki araştırma sorusunda Split Plot Anova ile giriş ve çıkış davranışlarının deney ve kontrol grupları ile çaprazlanarak karşılaştırılması bağımlı değişkenin diğer gruplardan bağımsız olarak değiştiğinin delilini vermiştir. Bu testte ise bu değişimin tekrar sağlaması yapılmıştır. Sonuç olarak kişiye bağımlılık eğilimleri yüksek olan bireylerin BDT ile bu eğilimlerinin kontrol altına alınabileceği ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.19. Deney ve Kontrol Gruplarının Son Test Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu

GRUP	N	Ortalama	Standart Sapma	Ortalamanın Standart Hatası
KONTROL	35	12.7429	.74134	.12531
DENEY	35	7.9143	1.06747	.18044

Tablo 4.20. deney ve kontrol gruplarının son test puanlarına ilişkin t-test tablosu

	F	Alfa	t	sd	Alfa	Ortalama Farkları
Eşitlik Varsayımı	4.813	.032	21.980	68	.000	4.82857
Eşitsizlik Varsayımı			21.980	60.607	.000	4.82857

4.3. Araştırma Sorusu 3

Geliştirilen önleyici psikoterapi programının uygulandığı bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi yüksek olan grup (deney grubu) ile programın uygulanmadığı bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi yüksek olan grup (kontrol grubu) üyelerinin ilgili değişken açısından giriş ve çıkış davranışlarına ilişkin algıları nasıldır?

Bilişsel Davranışçı Terapi odağında geliştirilen önleyici terapi programı uygulanmadan önce hem kontrol hem deney grubundaki öğrencilere açık uçlu beş adet soru sorulmuştur (bakınız ek 1). Sorulan sorular katılımcıların neden sonuç ilişkisi içerisinde kendileri ile ilgili algılarını ve kendilerinin çevreleri tarafından nasıl algılandıklarını düşündüklerini sorgulayan niteliktedir. Popülerlik, bağımsız hareket edebilme, arkadaş edinebilme, tek başına kalabilme ve önem verdiği biriyle yaşanacak bir anlaşmazlıkla baş edebilme gibi durumların sorgulandığı sorulara verilen cevaplar

katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğu eğilimlerine ilişkin çıkarım elde edebilmek için zemin oluşturmuştur.

Deney ve kontrol gruplarının oluşturulmasında Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimi Envanterinden elde edilen puanlar kullanılmıştır. Dolayısıyla ilgili envanterden bağımlı kişilik bozukluğu eğilim puanı yüksek olanlar tespit edilmiş ve seçkisiz örnekleme yöntemi ile deney ve kontrol gruplarına atanmıştır. Buradaki varsayım deney ve kontrol gruplarına atanan toplamda 75 katılımcının sorulan açık uçlu sorulara verecekleri yanıtların ampirik bulgularla paralel olmasıdır.

Elde edilen ilk veriler içerik analizi nitel veri çözümleme tekniği kullanılarak deşifre edildiğinde elde edilen nitel veriler ile nicel verilerin paralel olduğu gözlemlenmiştir. 75 katılımcının verdiği cevaplardaki ortak noktalar: İlişkide karamsarlık, korku, içe kapanıklık, değersizlik ve özgüven eksikliği şeklinde karşımıza çıkmıştır. Tek başlarına yetersiz ve başarısız olacaklarına ilişkin inançları ağır basmaktadır. Her ne kadar bazı katılımcılar verdikleri yanıtlarla ilişkide yaşayacakları sorunları aşma yoluna gidebileceklerini söylemişler ise de var olan önyargıları bu ve benzeri beşerî ilişkilerde daha çok kendilerinin problemin kaynağı olduğunu dile getirmişlerdir. Hissettikleri bu olumsuzluklara çözüm olarak kendileri için önemli sayabilecekleri kişinin sürekli yanlarında olmaları durumunu vurgulamışlardır. Bu bulgular hem deney hem de kontrol grubundaki katılımcıların kesişen ortak yönleridir.

İlk verilerin toplanmasının ardından deney grubundaki katılımcılara (n=35) bilişsel davranışçı terapi destekli önleyici terapi programı uygulanmıştır. Her bir birey için ayrı kayıtlar tutulmuş ve tutulan bu kayıtlar sürekli incelenmiş ve güncellenmiştir. Her bir bireyin ihtiyaç ve ilerlemesi dikkate alınarak oturumlar düzenlenmiştir. Katılımcılarla minimum beş maksimum yedi oturum gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlar katılımcılarla istişare edilerek planlanan gün ve saatlerde MS Teams yazılımı aracılığı ile yapılmıştır. Her katılımcının terapi programına başlama ve sonlandırma tarihleri değişkenlik göstermiştir. Bu durum dikkate alındığında süreci tamamlayan her katılımcıya tekrar test olarak hem Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimi Envanteri hem de beş adet açık uçlu nitel veri toplama odaklı sorular verilmiştir. Deney grubundaki katılımcıların son test ölçümleri alınır alınmaz kontrol grubundaki öğrencilerden aynı odakta veri toplanmıştır.

Uygulama sonrası toplanan nitel veriler incelendiğinde deney ve kontrol grupları arasında aynı sorulara ilişkin farklı açıklamalar yapıldığı dikkate gelmiştir.

Kontrol grubundaki katılımcıların süreç içerisinde görüşlerinin ve inançlarının değişmediği gözlemlenirken, başta özgüven algısı düşük, yalnız başına başarısız olacağına inanan ve hayatta hep bir destekçisi olması gerektiğini düşünen deney grubu katılımcılarının uygulama sonrasında bu düşüncelerinin değiştiğine ilişkin emareler elde edilmiştir. Son test uygulamasında, deney grubu katılımcılarından elde edilen nitel veriler incelendiğinde katılımcıların yapmış olduğu açıklamalarda en çok vurgu yaptıkları düşünceler ‘ben önemliyim’, ‘ben başarabilirim’ ve ‘tek başıma mutluyum’ şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılarla gerçekleşen oturum süreçleri sonunda birçok katılımcı bu süreçte çok şey öğrendiklerini ve çok şeyin farkına vardıklarını dile getirmişlerdir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Davranışsal Bağımlılığın bir türü olarak DSM-V’de yer alan Bağımlı Kişilik Bozukluğu erken tanındığında ve eğilim döneminde iken önleyici terapi ile kronikleşmesinin ve davranışın kalıtsal bir parçası haline gelmesinin önüne geçilebilir (Bornstein, 2005). Alan yazın incelendiğinde Bağımlı Kişilik Bozukluğunun ortaya çıkış döneminin 15-18 yaş aralığı olduğu görülmektedir (Bornstein ve Cecero, 2000). Ergenlik dönemine denk gelen bu dönemin bir diğer özelliği pre-frontal korteksin oluşumunu hızlandırma ve tamamlama dönemi olmasıdır (Bornstein, Krukoniş, Manning, Mastrosimone ve Rossner, 1993). Pre-frontal korteks bireyin karakter oluşumundan ve mantıksal çözümlene becerisinden sorumlu olan ve beynin ön lobunda yer alan bir bölümü olması nedeni ile davranışsal bağımlılıkların oluşumu ile ilişkilendirilmiştir (Camilleri, 2018). Bu kuramsal bakış açısı ile değerlendirildiğinde Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğiliminin araştırılması gereken hedef kitlenin 15-18 yaş arasında bulunan kişilerden oluşması öngörülmektedir (Clark, 2009; Çelik İskifoğlu ve İskifoğlu, 2020). Bu durumun bir diğer sebebi ise karakter oluşumu tamamlanmış ve yetişkinlik dönemine girmiş kişilerde oluşmuş Bağımlı Kişilik Bozukluğunun tedavisinin çok zor olması ve terapötik süreçlerin psikiyatrik süreçlerle desteklenmesi ile mücadelenin verilebileceği gerçeğine bağlanmaktadır (Gardner ve Helmes, 2006).

Birçok çalışma Bağımlı Kişilik Bozukluğuna sahip kişilerin sosyal yaşantılarının, aile içi yaşantılarının, iş ve çalışma hayatlarının ve kuracakları birçok beşerî ilişkide problem yaşayacakları gerçeğini savunmaktadır (Bowlby, 1982; Gude, Hoffart, Hedley ve Rø, 2004). Erken tanı ile önleyici psikoterapi programlarının desenlenip çalıştırılması özellikle okullardaki okul psikolojik danışman ve rehberlerin servis içi eğitimlerle desteklenerek bu programı yürütmeleri bahsi geçen Bağımlı Kişilik Bozukluğunun oluşumu ile mücadelede önemli rol oynamaktadır (Ögel, 2001 ve Egan, 2011).

Taranan alan yazın Kuzey Kıbrıs’ta yürütülen çalışmaların bu bağlamda var olmadığını göstermiştir. Buna bağlı olarak bu doktora araştırması kapsamında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı tüm orta okul ve liselerde öğrenim gören gençlerin Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimlerinin ortaya konması, bu eğilimlerin bazı önemli değişkenler açısından incelenmesi ve Bilişsel Davranışçı Terapi ile desteklenmiş bir

önleyici terapi programının hedef kitle üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda hem nicel hem de nitel açıdan gerekli veriler ilgili hedef kitleden geçerli ve güvenilirliği hesaplanmış veri toplama araçları ile toplanmış ve analiz edilmiştir.

Bu bağlamda gönüllülük esasına bağlı olarak 418 katılımcıdan Bağımlı Kişilik Bozukluğu Eğilimi Envanteri aracılığı ile veri toplanmış ve toplanan veriler incelendiğinde katılımcıların 242'sinin (%57.9) risksiz grupta olduğu ancak 176'sının (%42.1) orta riskli grupta olduğu tespit edilmiştir. İlk analiz bulguları bize bu 418 katılımcının hiçbirinin yüksek riskli grupta yer almadığını göstermiştir. 418 katılımcının farklı birçok bölge ve okuldan elde edildiği düşünüldüğünde bu 418 katılımcının %42.1'inin orta riskli grupta yer alması ciddi oranda bir katılımcı kitlesinin bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi taşıdığını göstermektedir. Her ne kadar alan yazın eğilim oluşturmuş her bireyin mutlaka kronikleşmiş bir davranış bozukluğuna sahip olacakları anlamına gelmediğini söylese de eğilim geliştirmiş her bireyin riskli grupta olduğu vurgulanmıştır (Pincus ve Wilson, 2001). Bu çalışmanın amacı ve yöntemi bağlamında riskli grupta oldukları tespit edilen bu 176 kişinin çalışmanın deney ve kontrol gruplarında yer almalarına karar verilmiştir.

Çalışmanın bağımsız değişkenlerinden biri olan cinsiyet açısından kız ve erkek katılımcılar arasında bağımlı kişilik bozukluğu eğilimleri açısından herhangi bir farklılığın olup olmadığına bakılmış olup kızların eğilim düzeylerinin erkeklere kıyasla nispeten daha yüksek olduğu ancak bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. İlgili alan yazın bu bağlamda incelendiğinde konu ile ilgili yürütülmüş sadece bir adet çalışma olduğu ve bu çalışmada sadece yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanıldığı ve sonuçta kız ve erkek katılımcıların benzer yorumlara sahip oldukları vurgulanmıştır (Baykan, 2014). Bu bağlamda yapılmış ampirik veri ile desteklenmiş çalışma örneğine rastlanılmamıştır. Katılımcıların yaşları ile eğilim düzeyleri arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında ise dikkate değer herhangi bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Alan yazındaki çalışmalara göre 15-18 yaş aralığındaki bireylerin ilgili eğilim düzeyi açısından heterojen varyasyon göstermeleri beklendik bir durum değildir (Soldz, Budman, Demby ve Merry, 1995). Dolayısıyla cinsiyet ve yaş açısından elde edilen bulgular alan yazındaki çalışmalar eser miktarda olmasına rağmen bu çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Alan yazında kitap okumanın pre-frontal korteks üzerindeki olumlu etkisine sıklıkla gönderme yapan çalışmalara rastlanılmıştır (Kuruoğlu, 2005; Kwako ve Koob,

2017; Sümer, Oruçlular ve Çapar, 2015; Tamar ve Ögel, 1997; Tarhan ve Nurmedov, 2019). Bu çalışmalardan esinlenerek kitap okumayı seven ve sıklıkla kitap okuyan katılımcılarla kitap okumayı sevmeyen katılımcılar arasında bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi açısından farklılık olup olmadığına bakılmış ve farklılık olmadığı saptanmıştır. Bu bulguda çarpıcı olan katılımcıların 372'sinin yani büyük bir çoğunluğunun kitap okumayı sevdiğini sadece 46'sının kitap okumayı sevmediğini ifade ettiklerini düşünürsek, 372 gibi büyük bir çoğunluğun 46 gibi bir azınlığa karşı ilgili değişken açısından farklılık ortaya koymaması ilginç bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Alan yazının aksine bir sonuçla karşılaşılmış olması bu durumu etkileyen farklı kültürel birtakım yaklaşımların dikkate alınması olasılığını gündeme getirmektedir. Alan yazının kuramsal varsayımları ile ters düşen bir diğer bulgu akademik başarı ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki çok düşük ve anlamsız korelasyondur. Araştırmacılara göre bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi yüksek olan bireylerin akademik başarılarının düşük olduğu yönündedir (Faith, 2009; Gjerde, Czajkowski, Røysamb, Ørstavik, Knudsen, Østby, Torgersen, Myers, Kendler ve Reichborn-Kjennerud, 2012). Kitap okuma değişkeninde olduğu gibi akademik başarı değişkeni de farklı değişkenler açısından incelenmelidir.

Çalışmanın önemli atfedilebilecek bir diğer değişkeni ve bakış açısı katılımcıların psikolojik danışmanlık hizmeti alıp almamış olmalarının bağımlı kişilik bozukluğu eğilimleri açısından farklılık yaratıp yaratmadığıydı. Herhangi bir sebepten ötürü psikolojik danışmanlık hizmeti aldığını söyleyen 90 kişinin bağımlı kişilik bozukluğu eğilimlerinin herhangi bir psikolojik danışmanlık hizmeti almadığını söyleyen 328 katılımcıya kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür. Her ne kadar psikolojik danışmanlık hizmeti aldığını söyleyen bireylerin hangi durumdan dolayı bu hizmeti aldıkları ile ilgili veri bulunmasa da psikolojik danışmanlık hizmetinin durum üzerinde düzeltici etkisi olduğu söylenebilir. Diğer yandan 15-18 yaş arasındaki bu 418 katılımcının 328'inin profesyonel psikolojik danışmanlık hizmetine ihtiyaç duymuş olmaları okul psikolojik danışmanları tarafından dikkate alınması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış olan katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğu eğilimleri açısından farklılık gösterip gösterilmediğine bakılmıştır. Ebeveynleri boşanmamış katılımcıların (n=383) ebeveynleri boşanmış (n=32) katılımcılara kıyasla, istatistiksel açıdan anlamlı olmamakla birlikte, bağımlı kişilik bozukluğu eğilimlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ebeveynleri boşanmış

katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğu eğilimlerinin neden daha düşük çıktığına ilişkin doğrudan bir açıklamaya rastlanılmamıştır. Ancak alan yazının bağımsız olabilme adına ve bağımsızlığına önem verme adına gerçekleşen boşanmaların çiftlerin çocuklarında bağımsız olma ile ilgili anlam geliştirmelerine zemin hazırlamış olma olasılıkları üzerinde durduğu bulunmuştur (Baykan, 2014; Çiftfiliz, 2009; Gürsoy, Aral, Bütün Ayhan ve Aydoğan, 2004).

Aile ekonomik gelir düzeylerinin bağımlı kişilik bozukluğu eğilimleri açısından farklılık yaratıp yaratmadığına bakılmış olup gelir düzeyi 2000 TL'den az olanların aleyhine anlamlı farklılık olduğu yapılan ANOVA ve Post Hoc test sonuçlarına bakılarak ortaya konmuştur. Aile geliri düşük olanların riskli gruba oluşturmaları da gözden kaçmamıştır. Alan yazın bu durumu ekonomik bağımsızlığa bağlasa da (Soldz, Budman, Demby ve Merry, 1995) bu çalışma bulgularına göre gelir düzeyi 7000 TL'den yüksek olan 48 kişi için de eğilim düzeyinin riskli gruba denk geldiği gözükmemektedir.

Bağımlı Kişilik Bozukluğu ile ilişkilendirilen bir diğer bağımsız değişken anne ve babaların eğitim düzeyleridir. Katılımcıların anne eğitim düzeyi açısından incelendiğinde ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının lise, üniversite ve yüksek öğrenim seviyesine sahip olan annelerin çocuklarından daha yüksek olduğu görülürken babaları açısından değerlendirildiğinde babası okur yazar olmayanların diğer tüm eğitim seviyelerine kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek eğilim içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin eğitim düzeyi ile ilgili yapılan çalışmalarda, eğitim düzeyi ile çocuklarının akademik başarıları ve özgüven algıları arasında pozitif yönde doğrusal ilişki olduğu vurgulanmıştır (Springer, Britt ve Schlenker, 1998). Bağımlı kişilik bozukluğunun düşük özgüven algısı ile ilişkili olduğu da göz önüne alındığında (Warren, Huston, Egeland ve Sroufe, 1997) bu çalışmanın ilgili değişken açısından alan yazının paralellik gösterdiği söylenebilir.

Bu doktora çalışmasının temel hedefini oluşturan ve ilk analizler sonucunda elde edilen çıkarımlara göre oluşturulan deney ve kontrol grupları arasındaki farklılığın incelenmesi konusuna gelindiğinde çok önemli bulgular elde edilmiştir. Geliştirilen önleyici terapi programının bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi riskli kategoride olarak belirlenen 70 kişi ile oluşturulan deney ve kontrol grupları ile yürütülen deneysel çalışmada deney grubundaki 35 kişiye Bilişsel Davranışçı Terapi önderliğinde değişken sayıda oturumlarla müdahale edilmiştir. Ancak kontrol grubundaki 35 kişiye herhangi bir müdahalede bulunulmamış ve onların bu süreç

içerisinde herhangi bir profesyonel yardım almadıklarından emin olunmuştur. Terapi sürecinin tamamlanmasıyla birlikte her iki gruba da giriş davranışlarını ölçerken kullanılan testler tekrar son test olarak verilmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların ön test ve son test puanları Split Plot Anova sayısal çözümleme tekniği ile test edilmiş olup deney grubunda anlamlı düzeyde düşüş meydana geldiği kontrol grubunda ise durumun stabil kaldığı görülmüştür. Deney ve kontrol gruplarının sadece son test puanları karşılaştırıldığında da yine deney grubunun lehine anlamlı farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgu Bilişsel Davranışçı Terapi ile desteklenen önleyici terapi programının 15-18 yaş aralığındaki katılımcıların Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimleri üzerine anlamlı düzeyde önemli katkı sağladığını göstermektedir. Keza, ön test ve son test bağlamında toplanan nitel veriler toplanan nicel verilerle paralellik göstermiştir. Alan yazında bağımlı kişilik bozukluğunu 15-18 yaş aralığında bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi envanterini kullanarak tanılamış ve Bilişsel Davranışçı Terapinin hedef kitle üzerindeki etkisini test etmiş bir çalışmaya rastlanılmamış olması bu çalışmanın orijinal olduğunu ve alan yazına tartışılması için bir değer kattığını göstermektedir. Bilişsel Davranışçı terapisinin kişinin belli sebeplerden dolayı geliştirmiş olduğu irrasyonel düşünceleri farkındalıklarını arttırarak rasyonel düşüncelerle değiştirmek suretiyle davranışlarını düzenleme amacı gütmesi bu çalışmanın hedef kitesinde tanılanan Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimi üzerinde etkili olmuştur. Böylelikle Bağımlı Kişilik Bozukluğunun bilişsel süreçlerin yanlış kodlanmış olması ve yeniden yapılandırma ile istedik düşünce ve bilişe dönüştürülebileceği ortaya çıkmış bulunmaktadır.

BÖLÜM VI

SONUÇ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokul ve liselerde öğrenci olan 15-18 yaş aralığındaki bireyleri hedef kitlesine alan ve bağımlı kişilik bozukluğu eğilimlerini incelemeyi hedefleyen bu çalışmanın bulguları dikkate alındığında sonuçlar araştırma sorularına göre aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Birçok açıdan analiz edilen veriler incelendiğinde 418 katılımcının %57,9'luk kısmının risksiz grupta yer aldığı, %42,1'lik kısmının ise riskli grupta olduğu tespit edilirken hiçbir katılımcının yüksek riskli grupta yer almadığı ortaya çıkmıştır.

Kızlar ile erkekler arasında ilgili değişken açısından anlamlı farklılık bulunmazken, kızların eğilim düzeylerinin erkeklere kıyasla nispeten daha yüksek olduğu kaydedilmiştir.

Yaş değişkeni açısından incelendiğinde, katılımcıların yaşları ile bağımlı kişilik bozukluğu eğilimleri arasında herhangi bir korelasyona rastlanılmamıştır.

Kitap okumayı seven ve zaman buldukça kitap okumayı tercih eden grup ile kitap okumayı tercih etmeyen grup arasında ilgili değişken açısından farklılığı bakılmış ve anlamlı farklılık bulunmamıştır. Aritmetik ortalamalarının birbirlerine çok yakın çıkmış olması da dikkate alınır bir bulgu olarak kayda geçmiştir.

Katılımcıların akademik başarıları ile bağımlı kişilik bozukluğu eğilim düzeyleri arasında korelasyona bakılmış olup aralarında anlamlı bir korelasyon saptanmamıştır.

Herhangi bir nedenden ötürü geçmişte bir kez dahi olsa profesyonel psikolojik danışmanlık hizmeti almış olanlar ile hiç psikolojik danışmanlık hizmeti almamış olanlar arasında bağımlı kişilik bozukluğu eğilim düzeyleri arasında farka bakıldığında almış olanların lehine anlamlı farklılık olduğu ve psikolojik danışmanlık hizmeti almamış olanların eğitimlerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Ebeveynleri birlikte yaşayan katılımcıların eğilim düzeylerinin ebeveynleri ayrı yaşayan katılımcılardan daha yüksek seyrettiği görülürken bu farklılığın anlamsız olduğu bulgular arasında yer almıştır.

Katılımcıların ebeveynlerinin sosyo-ekonomik düzeyleri incelendiğinde, gelir düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının bağımlı kişilik bozukluğu eğilimleri gelir

düzeyi düşük olan gruplara kıyasla daha düşük çıkmıştır. Burada gelir düzeyi 2000 TL ve altında olan ailelerin çocuklarının eğilim düzeylerinin diğer tüm gelir düzeyi kategorilerine kıyasla anlamlı düzeyde yüksek gözlemlendiği kaydedilmiştir.

Katılımcıların anne ve babalarının eğitim düzeyleri kategorik olarak incelenmiştir. Annelerin eğitim düzeyleri açısından ilkökul mezunu anneler ile ortaokul mezunu anneler arasında ilkökul mezunu annelerin çocuklarının lehine anlamlı farklılık izlenirken babaları okuryazar olmayan grup ile babaları ilkökul mezunu olan grup arasında okuryazar olmayanların aleyhine anlamlı farklılıklara rastlanılmıştır.

Geliştirilen psikoterapi programının hedef kitlenin Bağımlı Kişilik Bozukluğu eğilimleri üzerine oldukça etkili olduğu bulunmuştur. Deney ve kontrol gruplarına uygulanan ön-test ve son-testler sonucunda deney grubunda yer alan ve önleyici psikoterapi programına katılan katılımcıların bağımlı kişilik bozukluğu eğilimlerinde anlamlı yönde ciddi oranda düşüşler kaydedilirken kontrol grubunun giriş ve çıkış davranışları açısından bir farklılık sergilemediği saptanmıştır. Elde edilen tüm bulgular çeşitli değişkenler açısından irdelenmiş olup alan yazın çerçevesinde tartışılmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma 15-18 yaş arasındaki bireylerde gelişebilecek Bağımlı Kişilik bozukluğu eğilimlerinin Bilişsel Davranışçı Terapi ile istendik yönde düzenlenebileceğini göstermektedir. Psikoterapilerin beş ile yedi oturumda sonlandırılmış olmaları önleyicilik açısından kullanışlı bir sürece işaret etmektedir.

BÖLÜM VII

ÖNERİLER

Dikkate alınması gereken durumlardan bir tanesi bu doktora çalışması kapsamında veri toplama sürecinin ve psikoterapilerin çevrimiçi web tabanlı platformlar kullanılarak yürütülmüş olmasıdır. 9 Mart 2020 tarihi itibarıyla COVID-19 virüs salgınından dolayı alınan kapanma önlemleri (pandemi) nedeniyle süreç çevrimiçi gerçekleştirilmiştir. Tüm zorluklara rağmen elde edilen sonuçların dikkate değer önemli sonuçlar olması sevindirici olmakla beraber bu sürecin yüz yüze işletilmesi ile elde edilecek değerlerin nasıl olacağı merak konusudur. Dolayısıyla, bu araştırmanın yüz yüze eğitime geçildikten sonra aynı desenle tekrar edilmesi öneriler arasındadır.

Bu çalışma Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinde tekrarlanarak incelenmeli ve bulguları Kuzey Kıbrıs'tan elde edilen bulgularla karşılaştırılarak kültürel farklılaşma açısından değerlendirilmelidir. Daha büyük örneklerle toplanacak verilerin daha genellenebilir sonuçlara ulaşması kuramsal çerçevelerin düzenlenmesinde önemli rol oynayacaktır.

Bir diğer önemli öneri değişkenlerin artırılması yönündedir. İlişkisel ve regresyon modelleri ile farklı aile tutumlarının ergenlik döneminde olan hedef kitlede bağımlı kişilik bozukluğu eğilimi açısından nasıl çeşitleneceği ve farklılaşacağı araştırılabilecek bir diğer perspektiftir.

Ailelerin bilinçlendirilmesi, öğretmenlerin servis içi eğitimlere katılması, rehber ve psikolojik danışmanların konu ile ilgili geliştirilmesi ve okul yöneticilerinin okul politikaları açısından bilinçlendirilmeleri bağımlı kişilik bozukluğu gibi birçok bağımlılık türü için de önleyici rol oynayacaktır. Dolayısıyla, geliştirilecek geniş kapsamlı bir proje ile önleyici rehberlik programlarının tüm paydaşlar tarafından benimsenmesi ve uygulanması sağlanabilir. Bu proje uzun soluklu bir sürece yayıldığı zaman bireyler üzerindeki uzun süreli etkileri takip edilebilir ve geriye dönük düzenlemelerle program ihtiyaçlara daha etkili cevap verecek şekilde yenilenebilir.

KAYNAKÇA

- Abend, R., Gold, A. L., Britton, J. C., Michalska, K. J., Shechner, T., Sachs, J. F., Winkler, A. M., Leibenluft, E., Averbach, B.B., Pine, D. S. (2020). Anticipatory threat responding: Associations with anxiety, development, and brain structure. *Biological Psychiatry*, 6, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2019.11.006>
- Ainsworth, M. D. S. (1972). Attachment and dependency: A comparison. (Ed.: J.L.Gewirtz). *Attachment and Dependency*, New York: Wiley
- Akbaba, S. (2004). Çocuk eğitimcileri ve sağlıklı psikolojik gelişim. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2).
- Akyunus, M., & Gençöz, T. (2016). Kişilik bozukluğu inanışlarının kişilerarası döngüsel model üzerindeki temsili. *Türk Psikoloji Dergisi* 31(77), 1-7
- Alonso-Arbiol, I., Shaver, P. R. ve Yarnoz, S. (2002). Insecure attachment, gender roles, and interpersonal dependency in the Basque Country. *Personal Relationships*, 9, 479– 490.
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington, DC: Author.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- American Psychological Association (2019). *Publication manual of the American Psychological Association* (7th Ed.). USA: American Psychological Association.
- Ançel, G. (2012). Karşılıklı bağımlılık kavramı: Hemşirelikle ilişkisi ve karşılıklı bağımlılığı belirleme araçları. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 2012(1), 70-78.
- Ançel, G. ve Kabakçı, E. (2009). Psychometric properties of the Turkish form of Codependency Assessment Tool. *Archives of Psychiatric Nursing*, 23(6), 441- 453.
- Apaydın, Ç. (2011). Öğretim Üyelerinin İşe Bağımlılık Düzeyi ile İş Yaşam Dengesi ve İş-Aile Yaşam Dengesi Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi, Eğitim*

- Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Teftişi Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.
- Arcan, K., Begüm Yüce, Ç. (2016). İnternet bağımlılığı ve ilişkili psiko-sosyal değişkenler: Aleksitimi açısından bir değerlendirme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31(77),46-56.
- Arntz, A. (2012). Schema therapy for cluster C personality disorders. *The Wiley-Blackwell Handbook of Schema Therapy: Theory, Research, and Practice*, 397-414.
- Aydın, B. (2016). Toplumsal dışlanma ve aidiyet kıskacında bağımlı gençlik. Yüksek lisans tezi. Selçuk üniversitesi.
- Baykan, N. (2014). Anne-Baba Tutumları ile İnternet Bağımlılık Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Sultanbeyli İlçesi Örneği). Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bornstein, R. F. (1992). The dependent personality: Developmental, social and clinical perspectives. *Psychological Bulletin*, 112, 3-23.
- Bornstein, R. F. (2005). The dependent patient: Diagnosis, assessment and treatment. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36(1), 82-89
- Bornstein, R. F. ve Cecero, J. J. (2000). Deconstructing dependency in a Five-Factor World: A meta-analytic review. *Journal of Personality Assessment*, 74(2), 324-343.
- Bornstein, R. F., Krukonis, A. B., Manning, K. A., Mastrosimone, C. C. ve Rossner, S. C. (1993). Interpersonal dependency and health service utilization in a college student sample. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 12, 262-279.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss. Vol. 1. Attachment*. 2. Basım. New York: Basic Books.
- Boztaş, M.H., Arısoy, Ö. (2010). Uçucu madde bağımlılığı ve tıbbi sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*,2(4),516-531.
- Camilleri, R. (2018). Personality disorders. *InnovAiT*, 11(7), 357-361, DOI: 10.1177/1755738018769685.
- Canoğulları, Ö. (2014). İnternet Bağımlılık Düzeyleri Farklı Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik İhtiyaçları, Sosyal Kaygıları ve Anne Baba Tutum

- Algularının İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Carlson, N.R. (2018). *Fizyolojik psikoloji*. 8. Basım. Ankara: Nobel.
- Chen, Y. (2005). Rethinking dependent personality disorder: reconstructing the meaning of dependence from cultural contexts. Doctor of Psychology.
- Clark, L. A. (2009). Stability and change in personality disorder. *Current Directions in Psychological Science*, 18(1), 27-31.
- Coşar, A. (2011). Uyuşturucu Madde Suçları, Madde Bağımlılığı Suç İlişkisi ve Eroinin Analizi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kimya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Çelik İskifoğlu, T. ve İskifoğlu, G. (2020). Kişilerarası bağımlılık fenomeni üzerine bir derleme. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(3), 187-191. DOI: 10.35365/ctijpp.20.03.26.
- Çelik İskifoğlu, T., Çerkez, Y., İskifoğlu, G. (2021). The developmental process and the psychometric properties of the dependent personality disorder disposition inventory for 15-18 age group sample. *Linguistica Antverpiensia*.
- Çelik, G., Tahiroğlu, A. ve Avcı, A. (2008). Ergenlik döneminde beynin yapısal ve nörokimyasal değişimi, *Klinik Psikiyatri*, 11, 42-47.
- Çiffiliz, G. (2009). Yetişkin bağlanma stilleri, keşfetme yönelimi ve deneyime açıklık kişilik özelliği ile eşcinselliğe ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiler. *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DDK (Devlet Denetleme Kurulu) Araştırma ve İnceleme Raporu, 2014/2. "Madde ve Diğer Bağımlılıklar ile Mücadele Kapasitesinin ve Bu Bağlamda Türkiye Yeşilay Cemiyetinin Değerlendirilmesi", Ankara, s.826.
- Dereli, E. (2018). Yetişkin bireylerde eş bağımlılık, bağlanma ve aleksitimi arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Diclemente, C.C. (2016). *Bağımlılık ve değişim*. 1. Basım. Ankara: Nobel.
- Egan, G. (2011). Psikolojik Danışma Becerileri. (Çev. Ö. Yüksel). İstanbul: Kaknüs.
- Eryılmaz, A. ve Öğülmüş, S. (2010). Ergenlikte öznel iyi oluş ve Beş Faktörlü Kişilik Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 189-203.
- Eryılmaz, A., Engin Deniz, M. (2020). *Tüm Yönleriyle Bağımlılık*. 2. Basım. Ankara: Pegem.

- Eşel, E., Dinç, K. (2017). Alkol bağımlılığının nörobiyolojisi ve tedaviye yansımaları. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 28(1), 51-60.
- Faith, C. (2009). Dependent Personality Disorder: A Review of Etiology and Treatment. *Graduate Journal of Counseling Psychology*, 1(2), 7.
- Gardner, D. K. ve Helmes, E. (2006). Interpersonal dependency in older adults and the risk of developing mood and mobility problems when receiving care at home. *Aging & Mental Health*, 10(1), 63-68.
- Gjerde, L. C., Czajkowski, N., Røysamb, E., Ørstavik, R. E., Knudsen, G. P., Østby, K., Torgersen, S., Myers, J., Kendler, K. S., & Reichborn-Kjennerud, T. (2012). The heritability of avoidant and dependent personality disorder assessed by personal interview and questionnaire. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 126, 448-457, DOI: 10.1111/j.1600-0447.2012.01862.
- Goeders, N.E. (2004). Stress, motivation and drug addiction. *Current Directions in Psychological Science*. 13(1), 1-3.
- Gude, T., Hoffart, A., Hedley, L., & Rø, Ø. (2004). The dimensionality of dependent personality disorder. *Journal of Personality*, 18, 604–610.
- Gürsoy, F., Aral, N., Bütün Ayhan, A., Aydoğan, Y. (2004). Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların bağımlılık eğilimlerinin incelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 62-71.
- Havaçeliği, D. (2013). Partner ilişkilerindeki ilişki bağımlılığının ebeveyn bağlanma stilleri ve madde kullanımı ile ilişkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Hirschfeld, R., Klerman, G., Gough, H., Barett, J. ve Korchin, S. (1977). A measure of interpersonal dependency. *Journal of Personality Assessment*, 41(6), 610- 618.
- John, O.P. ve Srivastava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy:History, measurement and theoretical perspectives. In L.A. Pervin ve O.P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research*, 102-138. New York: Guilford.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1973). *Gençlerin tutumları kültürler arası bir karşılaştırma*. Ankara: ODTÜ.
- Kesebir, S., Kavsaoglu, S.Ö., Üstündağ, M.F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.

- Koob G.F. (2004). A role for GABA mechanisms in the motivational effects of alcohol. *Elsevier: Biochem Pharmacol*, 68,1515–1525.
- Köroğlu, E. (2018). *DSM-5 tanı ölçütleri başvuru elkitabı*. Hyb yayıncılık.
- Kring, A.M.; Johnson, S.L. ve Neale J. (2015). *Anormal psikoloji*. 12. Basımdan çeviri. Ankara: Nobel yayıncılık.
- Kuruoğlu, A. (2005). Alkol bağımlılığında beyin görüntüleme yöntemleri. *Türkiye Klinikleri*,1(47),28-34.
- Kwako, L. E.; Koob, G.F. (2017). Neuroclinical framework for the role of stress in addiction. *Chronic Stress*. 1,1-14. SAGE
- Lancer, D. (2018). *Eş bağımlılık*. 2. Basım. Nobel yayınevi
- Maslow, A. (1970). *Motivation and personality*. Third Edition, New York: Harper & Row Puplichers.
- Masterson, JF. (2008). *Kişilik bozuklukları*. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (2006). *Personality in adulthood, A Five-Factor Theory perspective*. Second Edition, Guilford Press, New York. 19 *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, (2).
- Merriam, S.B. (2009). *Qualitative research*. Third Edition
- Morris, C. G. (2002). *Psikolojiyi anlamak (Psikolojiye Giriş)*. (Ed. H. Belgin Ayvaşık ve Melike Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Nutt, D. J. (2014). The role of the opioid system in alcohol dependence. *Journal of Psycharmacology*, 28(1) 8-22. SAGE
- Ögel, K. (2001). *Bağımlılığı önleme anne-babalar öğretmenler için kılavuz*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K. (2004). Alkol ve madde kullanım bozukluklarında damgalama. *3p Dergisi*, 12(3).
- Ögel, K., Akasoy, A. (2007). Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 8(1), 11-17.
- Özdemir, O., Özdemir, G.P., Kadak, T.M. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*,4(4). Doi:10.5455/cap.20120433.
- Pfeifer, J.H. ve Allen, N.B. (2020). Puberty initiates cascading relationships between neurodevelopmental, social, and internalizing processes across adolescence. *Biological Psychiatry*,15,99-108.
- Piekarski, D.J., Johnson, C. M., Boivin, J. R., Thomas, A. W., Lin, W. C., Delevich, K. et al. (2017). Does puberty mark a transition in sensitive periods for

- plasticity in the associative neocortex? *Brain Research*, 1651(1), 123-144.
<https://doi.org/10.1016/j.brainres.2016.08.042>
- Pincus, A. L. ve Wilson, K. R. (2001). Interpersonal variability in dependent personality. *Journal of Personality*, 69(2), 224-251.
- Pomeroy, W.L. (1998). Trauma, regression, and recovery. *Transactional Analysis Journal*, 28(4), 331-340.
- Samuel, D. B., Carroll, K. M., Rounsaville, B. J. ve Ball, S. A. (2013). Personality disorder as maladaptive, extreme variants of normal personality: borderline personality disorder and neuroticism in a substance using sample. *Journal of Personality Disorders*, 27, 625–635.
- Saulsman, L. M., ve Page, A. C. (2004). The Five-Factor Model and personality disorder empirical literature: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 23, 1055-1085.
- Sevi, E. S. (2009). Psikobiyolojik kişilik modeli ve beş faktör kişilik kuramı: mizaç ve karakter envanteri (tcı) ile beş faktör kişilik envanterinin (5fke) karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sezen, B. (2019). Psikoloji Öğrencilerinin ve Klinik Psikologların Karşılıklı Bağımlılık Düzeyleri ve Yetişkin Bağlanma Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Silverman, D. (2004). *Qualitative research*. Sage Publications. Second Edition.
- Sinharay, S. (2016). Asymptotically correct standardization of person-fit statistics beyond dichotomous items. *Psychometrika*, 81, 992–1013 (2016). DOI: 10.1007/s11336-015-9465-x
- Soldz, S., Budman, S., Demby, A. ve Merry, J. (1995). The relation of defensive style to personality pathology and the big five personality factors. *Journal of Personality Disorders*, 9(4), 356-370.
- Soydan, Z.M. (2015). Üniversite Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ile Depresyon ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Yüksek Lisans Tezi*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Soylu, C. (2017). *İnsana bağımlılık*. 1. baskı. Ankara: Ekinoks.
- Springer, C., Britt, T. ve Schlenker, B. (1998). Codependency: Clarifying the construct. *Journal of Mental Health Counseling*, 20(2), 141-166.

- Springer, C., Britt, T. ve Schlenker, B. (1998). Codependency: Clarifying the construct. *Journal of Mental Health Counseling*, 20(2), 141-166.
- Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & Human Development*, 7(4), 349-367.
- Stacks, A. M., Muzik, M., Wong, K., Beeghly, M., Huth-Bocks, A., Irwin, J. L. ve Rosenblum, K. L. (2014). Maternal reflective functioning among mothers with childhood maltreatment histories: Links to sensitive parenting and infant attachment security. *Attachment & Human Development*, 16(5), 515-533.
- Sulak, Ş. (2015). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.
- Sümer, N., Oruçlular, Y., Çapar, T. (2015). Bağlanma ve bağımlılık. *Bağımlılık Dergisi*, 16(4),192-209.
- Tabachnick, B. G. ve Fidel, L. S. (2012). *Using multivariate statistics*. New York: Pearson.
- Tamar, D., Ögel, K. (1997). Ergenlik döneminde madde kullanımı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2(4),502-519.
- Tarhan, N., Nurmedov, S. (2019). *Bağımlılık*. 7. Baskı. Ankara: Timaş Yayınları.
- Tarı, C. I. ve Ögel, K. (2009). İstanbul örnekleminde internet ve bilgisayar bağımlılığının yaygınlığı ve farklı etkenlerle ilişkisi. *Türkiye Klinikleri*, 6(1),9-16.
- Toker, Uğurlu, T., Balcı, Şengül, C., Şengül, C. (2012). Bağımlılık psikofarmakolojisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 4(1),37-50.
- Twenge, J. M., Cooper, A. B., Joiner, T. E., Duffy, M. E., & Binau, S. G. (2019). Age, period, and cohort trends in mood disorder indicators and suicide-related outcomes in a nationally representative dataset, 2005–2017. *Journal of Abnormal Psychology*, 128(3), 185–199. <https://doi.org/10.1037/abn0000410>
- Tyrer, P., Morgan, J. ve Cicchetti, D. (2004). The dependent personality questionnaire (DPQ): A screening instrument for dependent personality. *International*

- Journal of Social Psychiatry*, 50(1), 10-17, DOI: 10.1177/0020764004038754.
- Tyrer, P., Reed, G.M., Crawford, M. (2015). Classification, assessment, prevalence, and effect of personality disorder. *The Lancet*, 385, 717-726.
- Warren SL, Huston L, Egeland B, Sroufe LA. (1997). Child and adolescent anxiety disorders and early attachment. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 36, 637-644.
- Wells, M. C., Hill, M. B., Brack, G., Brack, C. J. ve Firestone, E. E. (2006). Codependency's relationship to defining characteristics in college students. *Journal of College Student Psychotherapy*, 20(4), 71-84.
- Widiger, T. A., Livesley, W. J. ve Clark, L. A. (2009). An integrative dimensional classification of personality disorder. *Psychological Assessment*, 21, 243–255.
- Wolcott, H. F. (1994). *Writing up qualitative research*. Sage Publications.
- World Health Organization. (2004). *International statistical classification of diseases and related health problems* (10th Revision). Geneva.
- World Health Organization. (2019). *International statistical classification of diseases and related health problems* (11th Revision). Geneva.
- Yakın, D. (2014). Bağımlı kişilik örüntüsü ve terapötik iş birliği: Şema odaklı bilişsel davranışçı terapi uygulaması. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*. 1(2), 1-13.
- Yam, W. H. ve Simms, L. J. (2014). Comparing criterion- and trait-based personality disorder diagnoses in DSM-5. *Journal of Abnormal Psychology*, 123, 802–808.
- Young, K.S. (2004). Internet addiction. *American Behavioral Scientist*, 48 (4) 402-415. Sage
- Yörükoğlu, A. (2002). *Çocuk ruh sağlığı, çocuğun kişilik gelişimi eğitimi ve ruhsal sorunları*. Ankara: Özgür Yayınları.
- Ziapour, A., Sharma, M., NeJhaddadgar, N., Mardi, A., ve Tavafian, S. S. (2020). Study of Adolescents' Puberty, Adolescence Training Program: The Application of Intervention Mapping Approach. *International Quarterly of Community Health Education*, 4(1), 145-159. <https://doi.org/10.1177/0272684X20956485>

EKLER

EK 1

A – Kişisel Bilgi Formu

Yönerge: Aşağıdaki soruları yanıtlarken kutucukların içerisine çarpı işareti koyarak ya da eğer soruların yanında nokta nokta bırakılmış yerler var ise, o yerlere kısa açıklamalarınızı yazarak yanıt veriniz.

1. <u>Cinsiyetiniz:</u>	Kız ☐	Erkek ☐	
2. Yaşınız:			
3. Zaman buldukça kitap okumayı sever misiniz?	Evet ☐	Hayır ☐	
4. En son elde ettiğiniz genel akademik not ortalamanız?			
5. Liseden mezun olduktan sonraki planınız nedir?			
6. Hiç psikolojik danışmanlık hizmeti aldınız mı?	Evet ☐	Hayır ☐	
7. Psikolojik danışmanlık hizmeti aldıysanız hangi konu ile ilgili aldığınızı kısaca belirtiniz?			
8. Ebevyenleriniz birlikte mi yaşıyorlar?	Evet ☐	Hayır ☐	
9. Ailenizin sosyo-ekonomik düzeyi aşağıdakilerden hangisine uygundur?			
2,000 TL den az ☐	2,000 TL – 3,000 TL arası ☐	3,000 TL – 4,000 TL arası ☐	
4,000 TL – 5,000 TL arası ☐	5,000 TL – 7,000 TL arası ☐	7,000 TL üzeri ☐	
10. Annenizin eğitim düzeyi aşağıdakilerden hangisine uygundur?			
Okur-yazar değil ☐	İlkokul mezunu ☐	Ortaokul mezunu ☐	Lise mezunu ☐
Üniversite mezunu ☐	Yüksek Lisans / Doktora ☐		
11. Babanızın eğitim düzeyi aşağıdakilerden hangisine uygundur?			
Okur-yazar değil ☐	İlkokul mezunu ☐	Ortaokul mezunu ☐	Lise mezunu ☐
Üniversite mezunu ☐	Yüksek Lisans / Doktora ☐		

EK 2

B – Kişiyeye Bağımlılık Eğilimi Envanteri

Değerli öğrenci, aşağıda 7 sorudan oluşan ölçek sizlerin kişiyeye bağımlılık açısından eğilimlerinizi ölçmeyi hedeflemektedir. Sizlerden ricamız soruları dikkatlice okuyup her bir cümleye ne derece katıldığınızı 1’den 6’ya kadar verilmiş dereceleme sistemi üzerinde göstermenizi istemekteyiz. Şimdiden katılımınız için teşekkür ederiz.

1	2	3	4	5	6
Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum

1. Fikirlerimin arkadaşlarım tarafından beğenilmemesi beni endişelendirir.	1	2	3	4	5	6
2. Arkadaşlarımla yaşadığım problemleri aşmada kendime güvenirim.	1	2	3	4	5	6
3. Fikir ayrılığından dolayı arkadaşımın arkadaşlığını kaybetmekten korkarım.	1	2	3	4	5	6
4. Arkadaşlarımla fikirlerine kolayca katılmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	6
5. Bir gruba dahil olabilmek için kendi fikirlerimden kolayca vazgeçebilirim.	1	2	3	4	5	6
6. Fikirlerimin arkadaşlarım tarafından onaylanması beni çok mutlu eder.	1	2	3	4	5	6
7. Arkadaşlarımla fikir ayrılığına girsek bile doğru bildiğimi sonuna kadar savunurum.	1	2	3	4	5	6

EK 3

C – Kısa Cevaplı Sorular

Değerli öğrenci, aşağıda sizlerden kısa açıklamalar yazarak cevaplamanızı istediğimiz 5 adet soru bulunmaktadır. Lütfen her soruya ilişkin cevaplarınızı her sorunun altındaki kutuya yazınız.

1. Arkadaşlarınız arasında popüler biri misinizdir? Eğer popüler olduğunuzu düşünüyorsanız nedenini, eğer popüler biri olmadığınızı düşünüyorsanız nedenini kısaca açıklayınız?

2. Alışverişe gideceğinizde yanınızda birisinin olmaması sizi rahatsız eder mi? Sizce nedeni ne olabilir? Kısaca açıklayınız.

3. Hayatınızda bir kız ya da erkek arkadaşınızın olmaması sizin için önemli bir eksiklik midir? Önemli bir eksiklik olduğunu düşünüyorsanız nedenini kısaca açıklayınız.

4. Tek başımıza kaldığımız ortamlarda kendinizi rahatsız hissediyor musunuz? Cevabınız evet ise nedenini kısaca açıklayınız.

5. Hayatınızda sizin için önemli olan birisiyle yaşayacağınız bir anlaşmazlıkta fikirlerinizi sonuna kadar savunur musunuz? Cevabınızı gerekçesiyle açıklayınız.

EK 4

TURN IT IN RAPORU

TEZ

ORJİNALLİK RAPORU

%6	%6	%1	%2
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

TÜM KAYNAKLARI EŞLEŞTİR (SADECE SEÇİLİ OLAN KAYNAĞI YAZDIR)

%3

★ dergipark.org.tr

İnternet Kaynağı

Alıntılarını çıkart üzerinde Eşleşmeleri çıkar < 30 words
Bibliyografyayı Çıkart üzerinde

EK 5

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK

KURULU

03.01.2020

Sayın Tubanur Çelik İskifoğlu

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/EB/2019/409 proje numaralı ve "Bdt Yöntemiyle Tasarlanmış Önleyici Psikoterapi Programının 15-18 Yaş Arasında Bağımlı Kişilik Bozukluğuna İlişkin Eğilim Oluşturmuş Bireyler Üzerine Etkisi" başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Direnç Kanol

ÖZGEÇMİŞ

Tubanur ÇELİK İSKİFOĞLU lisans eğitimini Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngiliz Dili ve Eğitimi bölümünde tamamladıktan sonra lisans üstü eğitimini 2017 yılında Lefke Avrupa Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalından aldığı yüksek lisans derecesiyle tamamlamıştır. Şu anda Yakın Doğu Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde doktora eğitimini tamamlama sürecine girmiştir. Türkiye ve dünyanın önde gelen isimlerinden Fırat Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Murat Atmacanın düzenlemiş olduğu ve devlet üniversitesi onaylı Bilişsel Davranışçı Terapi Eğitimini başarıyla tamamlamıştır. Doç Dr. İtir Tarı Cömert hocanın düzenlemiş olduğu Kısa Süreli Çözüm Odaklı Terapi eğitimini tamamlamıştır. Bir çok uluslararası kongreye katılmış ve uluslararası yayınları bulunan İskifoğlu doktora çalışmasında Bilişsel Davranışçı Terapi, İnsana bağımlılık eğilimi ve Eleştirel Düşünme paradigmalarını çalışmalarını tamamlamaktadır. Şu anda Kıbrıs İlim Üniversitesinde tam zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.